

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

**ΔΙΑΝΟΜΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΚΟΜΝΗΝΟΥ ΝΙΚΗ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ :κ. ΚΑΡΑΒΙΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΑΘΗΝΑ 2009

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	
1. ΘΕΩΡΙΕΣ ΔΙΑΝΟΜΗΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	
2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ	
3. ΔΕΙΚΤΕΣ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ	
4.ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ	
5. ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	
6. ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ	
7.ΕΝΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ	
8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟ	
9. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΜΕΙΩΣΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ	
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια η χώρα μας βρίσκεται σε φάση κρίσιμων μεταβολών ως αποτέλεσμα της διεθνοποίησης της οικονομίας και των ραγδαίων τεχνολογικών εξελίξεων .

Οι εξελίξεις αυτές αν και προκάλεσαν υψηλούς ρυθμούς οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, δεν κατάφεραν να επιφέρουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα στα φαινόμενα της φτώχειας, της ανισότητας και της οικονομικής ανέχειας.

Σε όλες τις χώρες- μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τις τελευταίες δεκαετίες, παρατηρήθηκαν αύξηση της μακροζωίας, μείωση της βρεφικής θνησιμότητας στο ελάχιστο, περιορισμός του αναλφαριθμητισμού, αύξηση των εκπαιδευτικών και επαγγελματικών ευκαιριών και ευκολότερη πρόσβαση στην αγορά εργασίας.

Παρά τη συνεχή άνοδο του βιοτικού επιπέδου, τη σημαντική παραγωγή πλούτου και τα αναπτυξιακά άλματα της τελευταίας εικοσαετίας, η κοινωνική και οικονομική ανισότητα παραμένει σε υψηλά επίπεδα και σε ορισμένες περιπτώσεις διευρύνεται. Σε αρκετές περιπτώσεις παρατηρείται ανισότητα ως προς τη διανομή εισοδήματος, τις ευκαιρίες εκπαίδευσης, απασχόλησης και τις γενικότερες συνθήκες διαβίωσης. Στη σύγχρονη ευρωπαϊκή κοινωνία υπάρχουν πάνω από 72 εκ. φτωχοί, δηλαδή το 16% του πληθυσμού της Ε.Ε.- 25 παραμένει κάτω από το όριο της φτώχειας.

Στις παραδοσιακές ανισότητες όπως είναι το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, η δημογραφική γήρανση , η ανεργία κ.α. προστίθενται και νέες, οι οποίες οφείλονται στη παραγωγική αναδιάρθρωση , την εξασθένηση άτυπων δικτύων αλληλεγγύης , τη διεύρυνση περιστασιακών και χαμηλών αμειβόμενων εργασιών κ.α. Η συσσώρευση παλιών και νέων ανισοτήτων

επιτείνει το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού, πρόβλημα πολυδιάστατο, η αντιμετώπιση του οποίου αποτελεί καίριο ζήτημα όλων των σύγχρονων και αναπτυσσόμενων κοινωνιών.

Στην παρούσα εργασία θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε την έννοια και τους λόγους της άνισης διανομής εισοδήματος και του κοινωνικού αποκλεισμού. Τα άτομα μέσα σε μια κοινωνία ενδιαφέρονται για το επίπεδο και τη διανομή εισοδήματος στην οικονομία. Το επίπεδο του εισοδήματος τους, προσδιορίζει την ικανότητα τους για κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών.

Υπάρχουν δύο λόγοι που ασχολούμαστε με τη διανομή εισοδήματος και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Πρώτον , η ίδια η κοινωνία δίνει έμφασή σε έννοιες όπως η ισότητα και η δικαιοσύνη και υπάρχουν φιλοσοφικά και ηθικά πεδία αποστροφής της ανισότητας . Δεν υπάρχει λόγος γιατί τα άτομα θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με διαφορετικό τρόπο σε όρους πρόσβασης σε οικονομικές πηγές. Δεύτερον , για να πετύχει μια κοινωνία συνολική μεγέθυνση θα πρέπει οι οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες να μειωθούν στο ελάχιστο.

Η διεθνής οικονομική κρίση της τελευταίας διετίας είχε αναπόφευκτες συνέπειες για τη χώρα μας σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα ο πληθωρισμός επιταχύνθηκε και είναι γεγονός ότι τα άτομα που αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο της φτώχειας και τα χαμηλά εισοδηματικά στρώματα δέχονται πιέσεις.

Στην **πρώτη** ενότητα θα αναφέρουμε τις κυριότερες θεωρίες διανομής εισοδήματος. Στη **δεύτερη** ενότητα θα ορίσουμε την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού. Στην **τρίτη** γίνεται περιγραφή των δεικτών μέτρησης της οικονομικής ανισότητας, σύμφωνα με ορισμένα κριτήρια και προσδιορίζονται δείκτες μέτρησης του κοινωνικού αποκλεισμού. Στην **τέταρτη** εξετάζουμε επιλεγμένους δείκτες οικονομικής ανισότητας που σωρευτικά καταδεικνύουν καταστάσεις κοινωνικού αποκλεισμού. Σε αυτή την ενότητα προσδιορίζεται και οι έννοιες εισοδήματος, νοικοκυριού. Στις δύο επόμενες ενότητες γίνεται εμπειρική ανάλυση των ανισοτήτων σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, με βάση πρόσφατα στοιχεία της ΕΣΥΕ. Στην ανάλυση που γίνεται σε αυτή την ενότητα δε χρησιμοποιούμε στατιστικό έλεγχο για την εξαγωγή αυστηρών συμπερασμάτων, καθώς δεν υπήρχαν τα κατάλληλα εργαλεία. Στην έβδομη ενότητα μετράμε την ένταση του κοινωνικού αποκλεισμού με τη χρήση ορισμένων δεικτών του Λαέκεν.

1.ΘΕΩΡΙΕΣ ΔΙΑΝΟΜΗΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

Σε αυτή την ενότητα θα αναφερθούμε εκτενώς στις θεωρίες που υπάρχουν για τη διανομή εισοδήματος

Το ζήτημα της διανομής εισοδήματος υπήρξε από τα πρώτα θέματα που απασχόλησε την πολιτική οικονομία. Στην αρχή αντικείμενο μελέτης ήταν η λειτουργική διανομή του εισοδήματος ,δηλαδή το πώς διανέμεται το εισόδημα ανάμεσα στις διάφορες κοινωνικές ομάδες. Στις μέρες μας δίνεται βαρύτητα στην προσωπική διανομή του εισοδήματος, δηλαδή το πώς μοιράζεται το εισόδημα ανάμεσα στα άτομα και στα νοικοκυριά.

Παλαιότερες θεωρίες¹ υποστηρίζουν ότι η διανομή εισοδήματος διέπεται από αδήριτους νόμους. Η ανισοκατανομή οφείλεται σε πολυπληθή αίτια, ανεξάρτητα το ένα από το άλλο, ακολουθώντας το νόμο των πιθανοτήτων. Σε αντίθεση με τη παραπάνω θεωρία, υπάρχουν ομάδες που αποδίδουν την ανισοκατανομή σε συγκεκριμένους παράγοντες και δικαιολογημένους. Σύμφωνα με νεότερες θεωρίες η ανισοκατανομή οφείλεται στην αντίστοιχη άνιση κατανομή των ικανοτήτων μεταξύ των ατόμων ή είναι αποτέλεσμα της ελεύθερης επιλογής των ατόμων να δουλέψουν, να σπουδάσουν ή να αποταμιεύσουν περισσότερο ή λιγότερο.

Όλες οι θεωρίες έχουν υποστεί σοβαρές κριτικές, γιατί οι προσδιοριστικοί παράγοντες της διανομής εισοδήματος μεταβάλλονται με το χρόνο και διαφέρουν από χώρα σε χώρα.

Παρακάτω γίνεται μια συνοπτική αναφορά στις κυριότερες θεωρίες για τη διανομή εισοδήματος . Μπορούμε να διακρίνουμε δύο ομάδες θεωριών. Στην πρώτη ομάδα εντάσσονται οι θεωρίες που υποστηρίζουν ότι το ύψος

¹ Lydall, The structure of earnings, Oxford 1968

εισοδήματος ενός ατόμου είναι αποτέλεσμα των δικών του χαρακτηριστικών και ενεργειών (ικανότητες, εκπαίδευση, ηλικία). Στη δεύτερη ομάδα βρίσκονται οι ομάδες που υποστηρίζουν ότι το εισόδημα το ατόμου εξαρτάται από ευρύτερους παράγοντες, όπως το κοινωνικό πλαίσιο , η αγορά εργασίας , διαφοροποιήσεις στη φορολογία ή ακόμα και από τυχαίους παράγοντες. Οι θεωρίες της πρώτης κατηγορίας είναι των ικανοτήτων, των ατομικών επιλογών, του ανθρώπινου κεφαλαίου, των εκπαιδευτικών ανισοτήτων, του κύκλου ζωής, των μα ανταγωνιζόμενων ομάδων και της κληρονομιάς. Στη δεύτερη ομάδα ανήκουν οι στοχαστικές θεωρίες, οι θεωρίες κατατμημένης αγοράς εργασίας, οι θεωρίες εργασιακού ανταγωνισμού και οι θεωρίες που εισάγουν την πλευρά της ζήτησης στο μοντέλο του ανθρώπινου κεφαλαίου.

Η θεωρία των ικανοτήτων

Συμφωνά με αυτή την προσέγγιση οι διαφορές στο εισόδημα από εργασία είναι αποτέλεσμα των διαφορετικών ικανοτήτων που έχουν τα άτομα ,σχετικά την ενεργητικότητα τους ,την επιδεξιότητα τους , τη διανοητική τους ικανότητα.

Οι ικανότητες εξαρτώνται από το περιβάλλον του ατόμου. Στη περίπτωση αυτή απαιτείται, για την ερμηνεία των διαφορών στο εισόδημα μεταξύ των ατόμων, η μελέτη του κοινωνικοοικονομικού περιβάλλοντος στο οποίο αναπτύχθηκαν οι ικανότητες του ατόμου.

Σύμφωνα με έρευνες, μέρος των ικανοτήτων του ανθρώπου, κυρίως της μάθησης, είναι γενετικά προσδιορισμένες. Η αντίληψη αυτή συνεπάγεται ότι η ανισότητα στη διανομή εισοδήματος δε συνδέεται με κοινωνικοπολιτικούς παράγοντες αλλά είναι αναπόφευκτη.

Η θεωρία των επιλογών

Η θεωρία των ατομικών επιλογών υποστηρίζει ότι οι εισοδηματικές ανισότητες που παρατηρούνται μεταξύ των ατόμων είναι αποτέλεσμα των διαφορετικών επιλογών που κάνουν τα άτομα στη προσπάθεια τους να μεγιστοποιήσουν τη χρησιμότητά τους, η οποία είναι συνάρτηση όχι μόνο του εισοδήματος αλλά και μη χρηματικών παραγόντων όπως οι συνθήκες εργασίας, η σταθερότητα εργασίας, ο ελεύθερος χρόνος κ. α.

Τα άτομα καθορίζουν το εισόδημα τους με βάση δύο είδη επιλογών. Το πρώτο αφορά την επιλογή μεταξύ εισοδήματος και μη χρηματικών οφειλών από την εργασία και το δεύτερο την επιλογή μεταξύ διαφορετικών επαγγελματικών ευκαιριών που ενέχουν διαφορετικό ύψος κινδύνου ως προς την απόκτηση εισοδήματος².

Η θεωρία του κύκλου ζωής

Ο Modigliani ερμήνευσε τη καταναλωτική συμπεριφορά των ατόμων βάσει της υπόθεσης του κύκλου ζωής. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία το εισόδημα μεταβάλλεται συστηματικά στη διάρκεια ζωής των ανθρώπων και η αποταμίευση επιτρέπει στους ανθρώπους να μεταφέρουν μέρος εισοδήματος τους, σε περιόδους που έχουν χαμηλό εισόδημα.

Ένα σημαντικό μέρος της ανισότητας στη διανομή εισοδήματος οφείλεται στο γεγονός ότι τα άτομα που στο σύνολο του βίου τους αποκομίζουν το ίδιο

² Βλ. Α. Φέτση “Θεωρίες της διανομής προσωπικού εισοδήματος από εργασία”. ΕΚΚΕ Διανομή εισοδήματος και οικονομικές ανισότητες 1990

εισόδημα, σε μια δεδομένη στιγμή ανάλογα την ηλικίας τους έχουν διαφορετικό εισόδημα. Με τα χρόνια το εισόδημα του ατόμου ανεβαίνει λόγω της βαθμιαίας αύξησης της παραγωγικότητας του, της πείρας του ή της μισθολογικής πολιτικής που ακολουθείται από την οικονομία κάθε χώρας.

Η μισθολογική και συνταξιοδοτική πολιτική που ακολουθεί μια οικονομία παίζουν σημαντικό ρόλο στο τρόπο διανομής του εισοδήματος. Στις σύγχρονες οικονομίες, στον δημόσιο κυρίως τομέα, οι μισθοί αυξάνονται προοδευτικά με τα χρόνια εργασίας, τα τελευταία χρόνια πριν τη συνταξιοδότηση προσαυξάνονται και μετά τη συνταξιοδότηση τα άτομα απολαμβάνουν εφάπαξ επιδόματα.

Τα παραπάνω δεν έχουν μεγάλη σημασία για τον ιδιωτικό τομέα, τους αυτοαπασχολούμενους και τις μικρές επιχειρήσεις. Το εισόδημα σε αυτές τις κατηγορίες εξαρτάται από την ατομική προσπάθεια, τις ειδικές ικανότητες του καθενός και τη συγκυρία. Η σημασία του κύκλου ζωής σε αυτή τη κατηγορία διαπιστώνεται στην υψηλή ροπή προς αποταμίευση και στην προσπάθεια των ατόμων να αποκτήσουν κάποια περιουσία.

Η θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου.

Σύμφωνά με τη θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου, το εισόδημα του ατόμου από απασχόληση εξαρτάται από το βαθμό εκπαίδευσής του. Το άτομο αποφασίζει να αποκτήσει περισσότερη εκπαίδευση, θυσιάζοντας εισόδημα και δαπανώντας χρήματα, με αντάλλαγμα υψηλότερα εισοδήματα από μια ανάλογη καριέρα. Τα άτομα που μπαίνουν γρήγορα στο εργατικό δυναμικό και αποκτούν εισόδημα νωρίτερα, περιορίζοντας όμως την εκπαίδευσή τους, έχουν περιορισμένες προοπτικές μισθολογικής εξέλιξης. Το άτομο προσπαθεί να μεγιστοποιήσει το επίπεδο ευημερίας του και οι διαφορές στο εισόδημα οφείλονται στη διαφορετική απόδοση εκπαιδευτικού κεφαλαίου που είναι επενδυμένο στον καθένα.

Όλα τα παραπάνω έχουν έντονα αμφισβητηθεί αφού σύμφωνα με τη θεωρία , η ανισότητα στη διανομή εισοδήματος προσδιορίζεται από διαφορές στην εκπαίδευση. Στις σύγχρονες κοινωνίες, όμως, οι ευκαιρίες για εκπαίδευση δεν είναι για όλους ίσες, αφού υπάρχουν άτομα που θα ήθελαν να έχουν περισσότερη εκπαίδευση αλλά δεν μπορούν λόγω οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων.

Η θεωρία των εκπαιδευτικών ανισοτήτων.

Αντίθετα με τη θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου και σύμφωνα με αυτή τη θεωρία το εισόδημα δεν προσδιορίζεται από την εκπαίδευση αλλά από την κοινωνική τάξη του καθενός και την ποιότητα του οικογενειακού του περιβάλλοντος.

Τα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες χωρίς οικονομικά προβλήματα πάνε σε καλύτερα σχολεία και αποκτούν καλύτερη εκπαίδευση. Το ευνοϊκό περιβάλλον συντελεί στην εξάλειψη όποιας μειονεξίας και στην ανάδειξη των έμφυτων ικανοτήτων τους. Αντίθετα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες με οικονομικές δυσκολίες ,παραμελούνται από άποψη αγωγής ή παίρνουν κακή αγωγή. Τα παιδιά των φτωχών οικογενειών αποκτούν χαμηλότερου επιπέδου εκπαίδευση, είτε επειδή πηγαίνουν σε χειρότερα σχολεία είτε επειδή οι οικογένεια τους αδιαφορεί για τη μόρφωση τους. Τυχόν έμφυτες ικανότητες αυτών των παιδιών σπαταλούνται χωρίς αποτέλεσμα.

Η θεωρία της κληρονομιάς

Σημαντικός προσδιοριστικός παράγοντας της ανισοκατανομής του εισοδήματος είναι και η άνιση κατανομή του πλούτου. Η ανισότητα εισοδήματος. Η επιρροή του όμως είναι πολύ μικρή, αφού το ποσοστό των εισοδημάτων από πλούτο στο εθνικό εισόδημα είναι μικρό και σύμφωνα με έρευνες το μεγαλύτερο μέρος του πλούτου αποκτάται κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας και πολύ μικρότερο προέρχεται από κληρονομιά.

Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή σημασία δεν έχει μόνο η κληρονομιά του υλικού πλούτου αλλά και ο “γενετικός” και “πολιτιστικός” πλούτος. Η επιρροή της κληρονομιάς του υλικού πλούτου στην ανισότητα, σε συνδυασμό με κληρονομιά γενετικού και πολιτιστικού πλούτου, ενισχύεται ακόμα περισσότερο.

Η στοχαστική θεωρία διανομής του εισοδήματος

Σε αντιδιαστολή με την πρώτη ομάδα θεωριών, στις θεωρητικές προσεγγίσεις που αποδίδουν τις διαφορές στη διανομή εισοδήματος σε άλλα χαρακτηριστικά πέρα από τα ατομικά η στοχαστική θεωρία ξεχωρίζει. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, η διανομή του εισοδήματος είναι προσδιορίζεται από παράγοντες που υπόκεινται στους νόμους του τυχαίου.

Στα πλαίσια αυτής της θεωρίας υπάρχουν δύο απόψεις για το πώς τυχαία σύμβαντα επηρεάζουν το εισόδημα. Στη πρώτη περίπτωση τα τυχαία γεγονότα έχουν μόνιμη επίδραση στην εξέλιξη του εισοδήματος του ατόμου. Στη δεύτερη περίπτωση η επίδραση των τυχαίων περιστατικών είναι στιγμιαία με την έννοια ότι ασκούν παροδική επίδραση πάνω σε μια σταθερή τάση του εισοδήματος

Η παραπάνω θέση αναιρείται από το σύγχρονο κοινωνικοοικονομικό σύστημα που καθορίζει τις τιμές και τις αμοιβές με βάση ορισμένα κριτήρια και μεθόδους. Το εισόδημα του ατόμου δε μπορεί να θεωρηθεί τυχαίο γεγονός, αφού η δομή των αμοιβών καθορίζεται με τρόπο συστηματικό και σε μεγάλο βαθμό εκφράζουν πολιτική βούληση.

Θεωρία προσφοράς και ζήτησης

Οι θεωρίες προσφοράς και ζήτησης προσπαθούν να συνδυάσουν τις απόψεις της σχολής του ανθρώπινου δυναμικού, που αποτελούν την πλευρά της προσφοράς, με τις απόψεις της σχολής του εκπαιδευτικού προγραμματισμού, που εκφράζουν τη πλευρά της ζήτησης σε ένα ενιαίο μοντέλο.

Σύμφωνα με αυτή τη προσέγγιση, η προσφορά και η είναι διασπαρμένη σε τμήματα. Η κλίμακα των εισοδημάτων καθορίζεται από την εξίσωση της προσφοράς και ζήτησης σε κάθε τμήμα της αγοράς. Οι εργαζόμενοι, από τη μια μεριά προσπαθούν να μεγιστοποιήσουν τη χρησιμότητα τους προσφέροντας τις υπηρεσίες τους και οι εργοδότες προσφέρουν εργασία ανάλογα με τη συνάρτηση παραγωγής και προσπαθούν να μεγιστοποιήσουν τα κέρδη τους. Η εισοδηματική ανισότητα είναι αποτέλεσμα δύο αντίθετων δυνάμεων, της εκπαίδευσης που μειώνει την ανισότητα και της τεχνολογικής εξέλιξης που την αυξάνει. Οι αμοιβές αντανακλούν τη σχετική σπανιότητα των συντελεστών παραγωγής με αποτέλεσμα να μη μπορεί να υπάρξει ισότητα των εισοδημάτων.³

³ Βλ. Α. Φέτση “Θεωρίες της διανομής προσωπικού εισοδήματος από εργασία”.ΕΚΚΕ Διανομή εισοδήματος και οικονομικές ανισότητες 1990

Η θεωρία των μη ανταγωνιζόμενων ομάδων

Σύμφωνα με την άποψη αυτή, σημαντικός προσδιοριστικός παράγοντας των ανισοτήτων στη διανομή εισοδήματος είναι η έλλειψη ανταγωνισμού μεταξύ διαφόρων ομάδων απασχολούμενων. Όσοι έχουν προσοδοφόρα επαγγέλματα προσπαθούν να τα διατηρήσουν για τους εαυτούς τους αλλά και για τους απόγονους τους, ώστε οι υπόλοιποι που αμείβονται λιγότερα να μη μπορούν να ξεφύγουν από τη μειονεκτική τους θέση.

Οι κοινωνικοοικονομικές ανισότητες είναι αποτέλεσμα θεσμικών παραγόντων (συνδικαλισμός, μονοπώλια, κοινωνικές διακρίσεις, κλειστά επαγγέλματα) που με διάφορους τρόπους εμποδίζουν τις δυνάμεις του ανταγωνισμού να λειτουργήσουν και οδηγούν στην αποδυνάμωση του ρόλου της παραγωγικότητας ως σημαντικού παράγοντα καθορισμού των μισθών.

Για την οικονομική ανάλυση, υπάρχει διάκριση μεταξύ καλών και κακών θέσεων εργασίας και μεταξύ προνομιούχων και μη πολιτών. Η αγορά εργασίας είναι διαιρεμένη σε πρωτεύοντα και δευτερεύοντα τομέα όπου ο πρώτος περιλαμβάνει υψηλούς μισθούς, μόνιμη απασχόληση, ευκαιρίες προαγωγών και εκπαίδευση στην εργασία και ο δεύτερος περιλαμβάνει τις θέσεις εργασίας που διέπονται από αστάθεια, χαμηλούς μισθούς και ελάχιστες δυνατότητες οικονομικής ανόδου.

Σε αυτή την ομάδα θεωριών εντάσσονται και η μαρξιστική θεωρία σύμφωνα με την οποία το εισόδημα του κάθε ανθρώπου εξαρτάται από τη θέση που κατέχει μέσα στη δομή της κοινωνίας. Τα ατομικά χαρακτηριστικά παίζουν κάποιο ρόλο στον προσδιορισμό του εισοδήματος, αλλά ο βαθμός επιρροής του είναι εξαρτώμενος της θέσης που κατέχει το άτομο στις κοινωνικές θέσεις παραγωγής.

2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ

Ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι η έννοια μέσω της οποίας ερμηνεύονται σήμερα όλα τα κοινωνικά προβλήματα. Περιλαμβάνει όλα τα κοινωνικά προβλήματα, ανεξάρτητα της φύσης και της επιστημονικής προβληματικής θεμελίωσής τους, με βάση το γεγονός ότι προκαλούν προβλήματα στην κοινωνία. Τα προβλήματα που γεννούν κοινωνικό αποκλεισμό είναι η ανεργία, ο αναλφαριθμισμός, η μετανάστευση, η φτώχεια κ.α

Σημαντικό στοιχείο όλων αυτών των αποστερήσεων είναι ο πολυδιάστατος χαρακτήρας τους. Μπορεί, για παράδειγμα, κάποιος να είναι αποκλεισμένος ταυτόχρονα από τους τομείς της απασχόλησης, της εκπαίδευσης και της στέγασης. Αποτέλεσμα της συσσώρευσης όλων αυτών των αποστερήσεων είναι κάποιες ομάδες πληθυσμού να μπαίνουν στο περιθώριο μιας γενικότερης ευημερίας. Οι ομάδες αυτές δεν μπορούν να συμμετέχουν στο οικονομικό και κοινωνικό τρόπο ζωής

Τα τελευταία χρόνια εμφανίστηκαν νέες μορφές αποστέρησης λόγω οικονομικών, κοινωνικών και τεχνολογικών μεταβολών οι οποίες οδήγησαν σε νέες μορφές φτώχειας και περιθωριοποίησης. Το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού δεν παρουσιάζεται με την ίδια ένταση και μορφή σε όλες τις χώρες. Οι καταστάσεις που δημιουργούνται διαφέρουν ως προς τη μορφή τους, την ποικιλία και την έκταση τους σε κάθε χώρα, ακόμα και από περιοχή σε περιοχή της ίδιας χώρας,

Ο κοινωνικός αποκλεισμός δε διαθέτει ένα ενιαίο αποδεκτό ορισμό. Σύμφωνα με τη Μονάδα Κοινωνικού Αποκλεισμού του Ηνωμένου Βασιλείου, μπορεί να θεωρηθεί πολυδιάστατη μειονεξία, η οποία αντανακλάται σε μια σειρά κινδύνους όπως π.χ. η ανεργία, το χαμηλό εισόδημα, οι φτωχές συνθήκες στέγασης, το περιβάλλον με υψηλή εγκληματικότητα, οι διαλυμένες οικογένειες. Το σημαντικότερο χαρακτηριστικό του κοινωνικού αποκλεισμού

είναι η κατανόηση ότι “ ... αυτά τα προβλήματα συνδέονται κι ενισχύονται αμοιβαία, και μπορεί συνδυαστικά να δημιουργήσουν ένα σύνθετο και γρήγορο φαύλο κύκλο. Μόνο όταν αυτή η διαδικασία εξεταστεί κατάλληλα και γίνει κατανοητή, οι πολιτικές που σχεδιάζονται και υλοποιούνται θα είναι πραγματικά αποτελεσματικές” (Social Exclusion Unit, 2001:10).

Σύμφωνα με άλλη προσέγγιση ο κοινωνικός αποκλεισμός χαρακτηρίζεται ως έλλειψη συμμετοχής σε βασικές πτυχές της κοινωνίας και παραβίαση αστικών, πολιτικών, κοινωνικών, πολιτιστικών δικαιωμάτων. Η στέρηση αυτών των δικαιωμάτων δείχνει το βαθμό της ολοκλήρωσης του ατόμου στην κοινωνία και την αδυναμία αλληλεγγύης και συνοχής.

Υπό αυτό το πρίσμα, το άτομο είναι κοινωνικά αποκλεισμένο αν διαμένει σε μια περιοχή και για λόγους που είναι πέρα από τον έλεγχο του δεν συμμετέχει σε ένα σύνολο δραστηριοτήτων , που θα επιθυμούσε όμως να συμμετέχει. Οι κυριότερες δραστηριότητες είναι:

Η Κατανάλωση, η ικανότητα δηλαδή να αγοράσουν τα αναγκαία αγαθά και οι υπηρεσίες.

Η Παραγωγή, η συμμετοχή του ατόμου σε οικονομικά, κοινωνικά αποδεκτές δραστηριότητες , π.χ. εκπαίδευση, επαγγελματική κατάρτιση, απολαβή σύνταξης.

Η Πολιτική δέσμευση, η συμμετοχή του ατόμου ως μέλος σε πολιτικά κόμματα, σε εργατικά σωματεία, σε κάθε τύπου εθελοντικής οργάνωσης.

Η Κοινωνική αλληλεπίδραση, οι σχέσεις δηλαδή με την οικογένεια, τους φίλους, την κοινότητα κ.α.

Στο πλαίσιο αυτό, ο J.L. Krunz (2003), θεωρεί ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός καθορίζεται από την έλλειψη βασικών τύπων κεφαλαίου. Ανάλογα με τη

ποσότητα κεφαλαίου που έχει το άτομο στη διάθεση του, καθορίζεται και ο βαθμός κοινωνικού αποκλεισμού. Το κεφάλαιο διακρίνεται σε τέσσερις τύπους: χρηματικό, ανθρώπινο, φυσικό και κοινωνικό.

Το χρηματικό κεφάλαιο αποτελείται από τους μισθούς, τις κοινωνικές παροχές, τα επιδόματα, τους τόκους επενδυμένου κεφαλαίου, τον πλούτο κ.α. Το ελλειμματικό χρηματικό κεφάλαιο μπορεί να δημιουργήσει αποκλεισμό σε στοιχειώδη αγαθά και υπηρεσίες και να οδηγήσει τα κοινωνικά αποκλεισμένα άτομα στα όρια της φτώχειας.

Με το ανθρώπινο κεφάλαιο, εννοούμε την εκπαίδευση, την επαγγελματική εμπειρία, την ασφάλεια εργασίας. Η έλλειψη σε ανθρώπινο κεφάλαιο προκαλεί αποκλεισμό από την αγορά εργασίας (πρωτεύουσα και δευτερεύουσα) και προκαλεί ασταθείς και ανασφαλείς θέσεις απασχόλησης. Το φυσικό κεφάλαιο, αναφέρεται σε στοιχεία ποιότητας που σχετίζονται με την κατοικία, τις υποδομές, τις τοπικές κοινωνικές υπηρεσίες, τη γεωγραφική τοποθεσία, τη γειτονιά κ.α.

Τέλος, το κοινωνικό κεφάλαιο αναφέρεται σε πόρους που τα άτομα μπορούν να αποκτήσουν μέσα από τη σχέση τους με άλλους ανθρώπους. Αυτοί οι πόροι είναι “κοινωνικοί”, αφού μπορούν να αποκτηθούν μέσω των ανθρώπινων σχέσεων, σε αντίθεση με το φυσικό και ανθρώπινο κεφάλαιο που είναι ιδιοκτησιακά.

Χαρακτηριστικά στοιχεία του κοινωνικού κεφαλαίου είναι ο βαθμός ελέγχου και συμμετοχής των ατόμων, ως πολιτών, καταναλωτών και εργαζόμενων στις αποφάσεις που τους αφορούν. Τα κοινωνικά άτυπα δίκτυα στήριξης, αποτελούν ένα ακόμα χαρακτηριστικό του κοινωνικού κεφαλαίου. Τα δίκτυα αυτά στοχεύουν να αξιολογήσουν αν οι άνθρωποι που έχουν συγγενείς και φίλους, μπορούν να στηριχθούν σε αυτούς για πρακτικά, οικονομικά, συναισθηματικά, ψυχολογικά ζητήματα. Υψηλό επίπεδο κοινωνικού

κεφαλαίου υπάρχει όταν οι κοινωνικές διασυνδέσεις έχουν τέτοιο εύρος και ένταση που στηρίζουν ένα άτομο σε περίπτωση υψηλού κινδύνου κοινωνικού αποκλεισμού.

Η παραπάνω ανάλυση του κοινωνικού αποκλεισμού σε βασικούς τύπου κεφαλαίου, συμφωνεί και με τη προσέγγιση του A. Sen (1992). Σύμφωνα με αυτή, το άτομο για να λειτουργήσει αποτελεσματικά σε μια κοινωνία, πρέπει να διαθέτει ένα ευρύ φάσμα ικανοτήτων και όχι μόνο επαρκές εισόδημα. Με ελλειμματικές ικανότητες το άτομο μειονεκτεί και οι ατομικές του επιλογές περιορίζονται σοβαρά.

Η προσέγγιση αυτή του Sen είναι λίγο ασαφής ως προς τη διάκριση μεταξύ ικανοτήτων και λειτουργιών σε εμπειρικό κυρίως επίπεδο αλλά εννοιολογικά η διάκριση είναι αρκετά σαφής. Ο καθορισμός ενός απόλυτου συνόλου βασικών ικανοτήτων ή ατομικών λειτουργιών δεν είναι εφικτός. Αυτό συμβαίνει γιατί ο Sen αναγνωρίζει ότι θα υπάρχουν χωροχρονικές διαφοροποιήσεις και επειδή ο καθορισμός τους βασίζεται σε δημοκρατική και συμμετοχική διαδικασία. Υπάρχουν όμως ικανότητες και λειτουργίες που θεωρούνται υψηλής προτεραιότητας, όπως η υγεία, ο αποκλεισμός από τον κόσμο της γνώσης και της επικοινωνίας, η οικονομική αποστέρηση (δείκτης κοινωνικής φτώχειας), ο αποκλεισμός από την απασχόληση (μακροχρόνια ανεργία).

Σε αυτό το μήκος κύματος ο G.Room προσδιορίζει τον κοινωνικό αποκλεισμό “σε σχέση με τα κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών (... ως έλλειψη) ενός ελάχιστου επιπέδου ζωής και της πρόσβασης στις μείζονες κοινωνικές και επαγγελματικές ευκαιρίες της κοινωνίας”⁴, με άλλα λόγια ως ατελή εφαρμογή δικαιωμάτων.

⁴ Gr. Room, observatory on national policies to combat social exclusion, Second annual report ,1990

Σύμφωνα με αυτή τη προσέγγιση, που είναι και η επικρατέστερη υπάρχουν πέντε κριτήρια τα οποία επηρεάζουν το θεωρητικό και εμπειρικό προσανατολισμό του φαινομένου:

- i. Ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι πολυδιάστατος
- ii. Είναι μία δυναμική διαδικασία
- iii. Είναι γεγονός σχεσιακό και διανεμητικό
- iv. Μεταθέτει το ενδιαφέρον από τους ατομικούς ή τους πόρους του νοικοκυριού, στους πόρους που είναι διαθέσιμοι στην τοπική κοινωνία.
- v. Κατευθύνει την προσοχή σε κοινωνικά μειονεκτήματα, καταστροφικά σχήματα και αποσυνδέσεις με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

Οι περισσότεροι ορισμοί του κοινωνικού αποκλεισμού, περιλαμβάνουν ένα ή περισσότερα από τα παραπάνω κριτήρια. Σε αρκετές, όμως, περιπτώσεις υπάρχει ταύτιση των εννοιών της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Αυτό συμβαίνει γιατί η φτώχεια εννοιολογικά προσεγγίζεται ως απόκλιση από ένα κοινωνικά αποδεκτό επίπεδο διαβίωσης και περιορίζεται στην ένδειξη έλλειψης διαθέσιμου εισοδήματος.

Δυναμικά η εισοδηματική φτώχεια σε συνδυασμό με τους δείκτες κοινωνικής αποστέρησης προσδιορίζουν τον κοινωνικό αποκλεισμό. Ο παρακάτω πίνακας⁵ συνοψίζει τις διαφοροποιήσεις μεταξύ των δύο φαινομένων

⁵ Το κοινωνικό πορτρέτο της Ελλάδας 2006, ΕΚΚΕ, σελ. 20

Πίνακας 1

	Φτώχεια	Κοινωνικός αποκλεισμός
Βασική υπόθεση	Χαμηλό εισόδημα ως μη αποδεκτή μορφή ανισότητας	Περιορισμένες πιθανότητες κοινωνικής συμμετοχικότητας ή/και περιθωριοποίηση συνιστούν απειλή κοινωνικής ευστάθειας. Να είσαι μέλος της κοινωνίας ή όχι, κοινωνική συμμετοχή/ ενσωμάτωση, κοινωνικά δικαιώματα
Σημείο αναφοράς	Ισότητα/ ανισότητα, διανομή πόρων, ελάχιστο εισόδημα	Πολυδιάστατη, σωρευτικού χαρακτήρα, διαδικασία που διασυνδέεται με διαρθρωτικούς παράγοντες και ατομιστική αντίληψη
Χαρακτηριστικά	Μονοδιάστατη κατάσταση που διασυνδέεται με διαρθρωτικούς παράγοντες	• Πολωμένη • Διανεμητική και συμμετοχική
Διαστάσεις της κοινωνικής ανισότητας	• Οριζόντια • Διανεμητική	Διάφοροι που σχετίζονται με τις οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και πολιτισμικές διαστάσεις.
Δείκτες μέτρησης	Εισόδημα (ελλειμματικό εισόδημα μέχρι κάποιο κατώτατο όριο)	
Διεύρυνση, νέες Προσεγγίσεις	Μη εισοδηματικές διαστάσεις, σχετική αποστέρηση, δυναμική προσέγγιση	Ελλειμματικοί τύποι κεφαλαίου, capability approach

Πηγή: Petra Bohnke, 2001.

3. ΔΕΙΚΤΕΣ ΜΕΤΡΗΣΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ

Οι οικονομολόγοι χρησιμοποιούν διάφορους δείκτες για να μετρήσουν την εισοδηματική ανισότητα. Με αυτό τον τρόπο απαντούν σε μια σειρά από ζητήματα, όπως αν η κατανομή εισοδήματος μεταξύ κοινωνικών ομάδων είναι περισσότερο ή λιγότερο άνιση σε σχέση με το παρελθόν ή αν οι αναπτυσσόμενες χώρες αντιμετωπίζουν μεγαλύτερη ανισότητα από τις αναπτυγμένες χώρες.

Στη διεθνή βιβλιογραφία έχουν αναπτυχθεί δύο προσεγγίσεις μέτρησης του επιπέδου ανισότητας μεταξύ των μελών της κοινωνίας. Η πρώτη προσπαθεί να περιγράψει και να ενσωματώσει τα χαρακτηριστικά και τη διασπορά μιας κατανομής εισοδήματος σε ένα στατιστικό δείκτη οικονομικής ανισότητας.

Συμφωνά με τον ορισμό του Cowel (1995), οι δείκτες οικονομικής ανισότητας αποτελούν ένα μέτρο συνοπτικής απεικόνισης των διαφορών που παρατηρούνται στα εισοδήματα των μελών ενός πληθυσμού. Αυτοί οι δείκτες θεωρούνται 'θετικοί', γιατί δεν περιέχουν το στοιχείο των κοινωνικών προτιμήσεων και της κοινωνικής ευημερίας

Η δεύτερη προσέγγιση μέτρησής της ανισότητας στηρίζεται άμεσα σε δεοντολογικές αξιολογικές κρίσεις, όπως αυτές αντανakλώνται στη συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας. Οι μετρήσεις αυτές λέγονται 'κανονιστικές' και ανάλογα τη μορφή της εκάστοτε συνάρτησης παραγωγής παίρνουν διαφορετικές μορφές και εκφράσεις.

Οι δείκτες μέτρησης της εισοδηματικής ανισότητας για να είναι ικανοποιητικοί πρέπει να πληρούν κάποια κριτήρια. Τα κριτήρια αυτά είναι γενικά για να

μπορούν να εφαρμοστούν σε πολλούς δείκτες που μετρούν την ανισότητα από διαφορετική σκοπιά.

Έστω ότι σε μια οικονομία υπάρχουν n άτομα, $i=1,2,\dots,n$. Η διανομή εισοδήματος είναι μία περιγραφή για το πόσο εισόδημα y_i λαμβάνεται από κάθε άτομο.

Το κριτήριο του πληθυσμού

Σύμφωνα με την αρχή αυτή, το μέγεθος του πληθυσμού δε προκαλεί καμία μεταβολή στην ανισότητα. Μεταβάλλοντας τον πληθυσμό μιας κοινωνίας, καθώς και τα εισοδήματά του, δεν επηρεάζεται η διανομή εισοδήματος. Συγκρίνοντας ένα πληθυσμό n με ένα πληθυσμό $2n$, θα διαπιστώσουμε ότι τα άτομα έχουν την ίδια εισοδηματική συμπεριφορά. Η ανισότητα θα επηρεαστεί αν παρατηρηθεί μεταβολή σε ένα μέρος του πληθυσμού ενώ το υπόλοιπο μένει αμετάβλητο.

Ανεξαρτησία ως προς το μέσο

Σε αυτή την περίπτωση δεν έχουν σημασία τα απόλυτα επίπεδα εισοδήματος αλλά μόνο τα σχετικά. Αν μία διανομή εισοδήματος προκύψει από μία άλλη κλιμακώνοντας ψηλότερα ή χαμηλότερα το εισόδημα του κάθε ατόμου κατά το ίδιο ποσοστό, τότε η ανισότητα δε διαφέρει στις δύο αυτές διανομές. Οι χρησιμότητες είναι ανάλογες με τα εισοδήματα. Το κριτήριο του πληθυσμού με του σχετικού εισοδήματος δίνουν τη δυνατότητα σύγκρισης της διανομής εισοδήματος για δύο χώρες που έχουν διαφορετικά επίπεδα μέσου εισοδήματος.

Ανεξαρτησία ως προς τα προσωπικά χαρακτηριστικά

Σε εθνικό επίπεδο δεν έχει σημασία ποιος κερδίζει το εισόδημα. Η διανομή εισοδήματος μεταξύ των ατόμων δεν επηρεάζει την ανισότητα και για αυτό μπορεί να γίνει η κατάταξη της διανομής έτσι ώστε $y_1 \leq y_2 \leq \dots \leq y_n$, που είναι απόλυτα ίσο με την κατάταξη των ατόμων από το φτωχότερο στο πλουσιότερο. Ο δείκτης ανισότητας μένει ανεπηρέαστος από αντιμεταθέσεις εισοδημάτων μεταξύ των μελών του πληθυσμού.

Το κριτήριο Pigou-Dalton ή η αρχή των μεταβιβάσεων

Έστω δύο εισοδήματα y_1 και y_2 όπου $y_1 < y_2$. Μία μεταφορά από το όχι πιο πλούσιο άτομο της οικονομίας στο όχι πιο φτωχό, καλείται “regressive transfer”. Σύμφωνα με αυτή την αρχή, κάθε προοδευτική μεταβίβαση εισοδήματος μεταξύ δύο μελών του πληθυσμού, που δε μεταβάλλει τη σχετική τους θέση πρέπει να οδηγήσει σε μείωση της τιμής του δείκτη ανισότητας.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω κριτήρια μπορούμε να ορίσουμε ένα δείκτη ανισότητας ως μία συνάρτηση της μορφής $I = I(y_1, y_2, \dots, y_n)$ που θα ικανοποιεί και τις τέσσερις αρχές. Συγκεκριμένα:

- ❖ Κριτήριο πληθυσμού: σε κάθε διανομή ισχύει $I(y_1, y_2, \dots, y_n) = I(y_1, y_2, \dots, y_n, y_n)$,
- ❖ Κριτήριο σχετικού εισοδήματος : για κάθε θετικό λ ισχύει $I(y_1, y_2, \dots, y_n) = I(\lambda y_1, \lambda y_2, \dots, \lambda y_n)$
- ❖ Κριτήριο αυτονομίας : η συνάρτηση παραμένει ίδια σε όλες τις μεταβολές στη διανομή εισοδήματος
- ❖ Κριτήριο Dalton: για κάθε διανομή εισοδήματος και για κάθε μεταφορά εισοδήματος $\delta > 0$ έχουμε $I(y_1, y_2, \dots, y_i, \dots, y_j, \dots, y_n) < I(y_1, y_2, \dots, y_i - \delta, \dots, y_j + \delta, \dots, y_n)$, όπου $y_i < y_j$.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι κάθε δείκτης ανισότητας αντιστοιχεί σε μία διαφορετική συνάρτηση ευημερίας και είναι ευαίσθητός σε διαφορετικούς τύπους μεταβιβάσεων. Επειδή δεν υπάρχει μία άριστη συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας, δε μπορεί να υπάρξει ένας άριστος δείκτης ανισότητας.

Δείκτες μέτρησης οικονομικής ανισότητας

Με κριτήριο το τρέχον συνολικό καθαρό εισόδημα του νοικοκυριού η εισοδηματική ανισότητα εκτιμάται με βάση πολλούς δείκτες.

i. Η κλίμακα (range):

$$R = (1/\mu) (y_m - y_t),$$

όπου $y_m - y_t$, είναι η διαφορά μεταξύ του μεγαλύτερου από το μικρότερο εισόδημα. Η μέτρηση αυτή δεν πληροί την αρχή του Dalton, αφού μεταφορά από τον δεύτερο φτωχότερο άτομο στο δεύτερο πλουσιότερο δεν επηρεάζει τον δείκτη. Επιπλέον, τα μεσαία εισοδήματα δεν αναφέρονται πουθενά. Η χρήση αυτού του δείκτη γίνεται όταν υπάρχουν ελλιπή στοιχεία σχετικά με τη διανομή εισοδήματος.

ii. Ο λόγος του Kuznets :

$$\frac{x \% \text{ πλουσιότεροι}}{y \% \text{ φτωχότεροι}}$$

όπου τα x, y μπορεί να είναι οι αριθμοί 10, 20 ή 40. Αυτός ο δείκτης, όπως και ο προηγούμενος, χρησιμοποιείται σε περιπτώσεις ελλιπών στοιχείων.

iii. Ο συντελεστής τυπικής απόκλισης (coefficient of variation)

$$C = \frac{1}{\mu \bullet n} \sqrt{\left(\sum_{j=1}^m n_j (y_j - \mu)^2 \right)}$$

Ο λόγος αυτός χρησιμοποιεί όλη τη διανομή εισοδήματος. Σύμφωνα με αυτό το δείκτη η ανισότητα είναι ανάλογη με την απόσταση από το μέσο εισόδημα. Αν υποθέσουμε μια μεταφορά εισοδήματος από τον j στον k, με το εισόδημα του j να είναι μικρότερο ή ίσο από αυτό του k, θα έχουμε μεταφορά από ένα μικρότερο αριθμό ($y_j - \mu$) σε ένα μεγαλύτερο αριθμό ($y_k - \mu$).

iv. Δείκτης S80/S20 :

Ο δείκτης S80/S20 δείχνει το μερίδιο του συνολικού εισοδήματος του πλουσιότερου 20% ως πολλαπλάσιο του φτωχότερου 20%. Η στατιστική αυτή είναι η πιο ευάλωτη, επειδή εξαρτάται από τις ακραίες τιμές τόσο των χαμηλών όσο και των υψηλών εισοδημάτων. Ο δείκτης αυτός αποτελεί και έναν από τους 18 δείκτες του Laeken, που όρισε το Ευρωπαϊκό συμβούλιο το 2001 για την μέτρηση της ανισότητας κατανομής εισοδήματος.

v. Ο δείκτης Gini:

Ο δείκτης Gini παίρνει την διαφορά μεταξύ όλων των ζευγαριών των εισοδημάτων και προσθέτει τις απόλυτες διαφορές. Ο συντελεστής ορίζεται ως λόγος των αθροιστικών μεριδίων του πληθυσμού, κατανεμημένου ανάλογα με το ύψος του εισοδήματος προς το αθροιστικό μερίδιο του συνολικού ποσού, που λαμβάνουν και η τιμή του κυμαίνεται από 0 (πλήρης ισότητα) έως 1 (πλήρης εισοδηματική ανισότητα). Αν όλο

το εθνικό εισόδημα ήταν συγκεντρωμένο σε ένα άτομο ο συντελεστής θα ήταν ένα. Αν ο συντελεστής είναι, π.χ. 0.50 σημαίνει ότι αν πάρουμε 2 τυχαία άτομα, θα πρέπει το εισόδημα τους να διαφέρει κατά 50% του μέσου όρου.

$$G = \frac{\sum_{i=1}^n (2i - n - 1)x'_i}{n^2 \mu}$$

Όπου n είναι το μέγεθος του πληθυσμού, x'_i το εισόδημα κάθε μέλους του πληθυσμού και μ το μέσο εισόδημα.

vi.Ο δείκτης Theil

$$T = \sum_{p=1}^n \left\{ \left(\frac{1}{n} \right) * \left(\frac{y_p}{\mu_y} \right) * \ln \left(\frac{y_p}{\mu_y} \right) \right\}$$

Όπου n , μ και y_p συμβολίζουν αντίστοιχα το μέγεθος του πληθυσμού, το αριθμητικό μέσο εισόδημα και το εισόδημα του μέλους του πληθυσμού p . Αν όλα τα άτομα έχουν το ίδιο εισόδημα ο δείκτης θα ισούται με μηδέν, που σημαίνει ότι υπάρχει απόλυτη ισότητα στη διανομή εισοδήματος. Η τιμή αυτή είναι και η ελάχιστη του δείκτη. Αν όλο το εισόδημα συγκεντρώνεται σε ένα μόνο άτομο (ακραία περίπτωση) ο δείκτης θα είναι $\ln n$. Στη περίπτωση αυτή έχουμε πλήρη ανισότητα και η τιμή αυτή είναι η μέγιστη του δείκτη.

vii. Μέση λογαριθμική απόκλιση

Η μέση λογαριθμική απόκλιση είναι γνωστή και ως δεύτερος δείκτης theil.

$$N = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \left\{ \ln \left(\frac{\mu}{y_i} \right) \right\}$$

Τα όρια τιμών του δείκτη είναι από το μηδέν (τέλεια εισοδηματική ισότητα) έως άπειρο (όλο το εισόδημα συγκεντρώνεται σε ένα άτομο). Η μέθοδος αυτή ικανοποιεί και τα τέσσερα κριτήρια , με την αρχή του Pigou – Dalton να είναι πού ισχυρή.

viii. Διακύμανση των λογαρίθμων

$$L = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (\ln y_i - \ln \mu^*)^2$$

Όπου μ^* συμβολίζει το γεωμετρικό μέσο εισόδημα του μέλους του πληθυσμού i . Τα όρια του δείκτη είναι από το μηδέν έως το άπειρο. Η μέτρηση αυτή παραβιάζει την αρχή των μεταβιβάσεων, στη σπάνια περίπτωση που η μεταβίβαση γίνεται μεταξύ δύο μελών με εισόδημα πάνω από $e\mu^*$, όπου e η βάση των φυσικών λογαρίθμων. (Cowell 1995)

ix. Δείκτης Atkinson

$$A = 1 - \left(\frac{1}{\mu} \right) \left[\left(\frac{1}{n} \right) \sum y_i^{1-\varepsilon} \right]^{\frac{1}{(1-\varepsilon)}}$$

Όπου ε η παράμετρος αποστροφής προς την ανισότητα. Οι τιμές της παραμέτρου, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, είναι 0.5 και 2. Η τιμή του δείκτη είναι 0 όταν υπάρχει ίση διανομή εισοδήματος και συγκλίνει (αλλά δε φτάνει ποτέ) στο 1, όσο αυξάνεται ανισότητα. η μέγιστη τιμή του δείκτη είναι

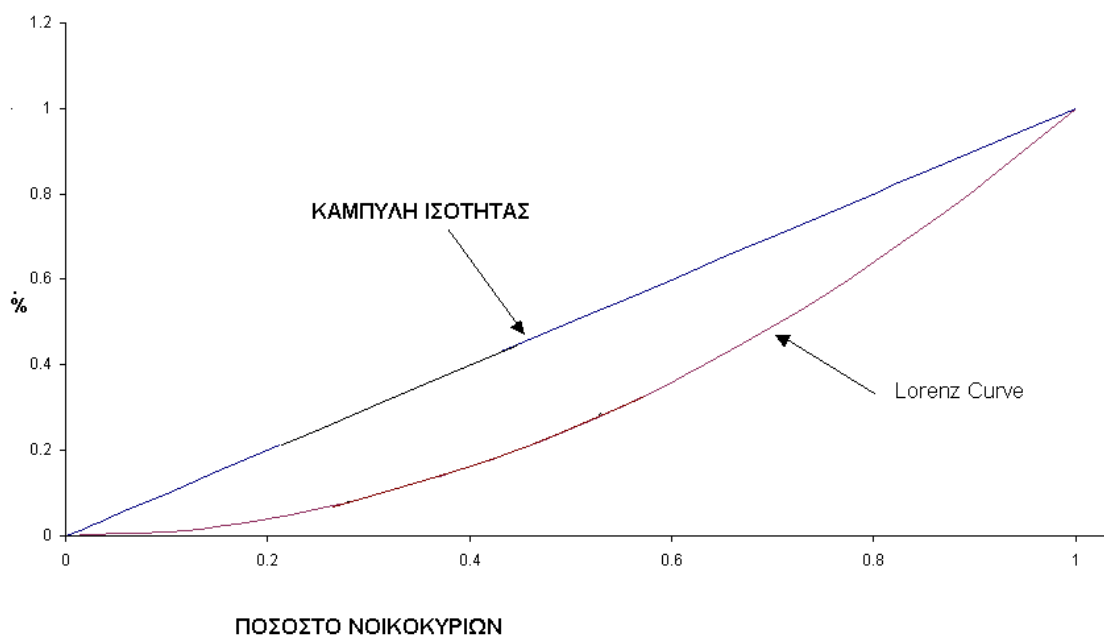
$$1 - n^{-\frac{\varepsilon}{1-\varepsilon}}, \text{ η οποία ισχύει μόνο για } \varepsilon \neq 1.$$

Οι παραπάνω δείκτες καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα διαφορετικών μορφών ευαισθησίας ως προς τις μεταβολές της συνολικής ανισότητας. Οι δείκτες Atkinson ($\varepsilon=2$), Varlogs και μέσης λογαριθμικής απόκλισης είναι πιο ευαίσθητοι στο κάτω άκρο της κατανομής, οι δείκτες Theil, Atkinson για $\varepsilon=0.5$ είναι ευαίσθητοι στο άνω άκρο της κατανομής, ενώ ο συντελεστής Gini παρουσιάζει ευαισθησία γύρω από τη διάμεσο.

Τέλος οι παραπάνω δείκτες μπορούν ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους να χρησιμοποιηθούν για τη καλύτερη διερεύνηση των χαρακτηριστικών της ανισότητας. Οι δείκτες L, T, N επιτρέπουν τη διάσπαση της συνολικής ανισότητας σε ανισότητα ‘μεταξύ’ πληθυσμιακών ομάδων και ανισότητα ‘εντός’ πληθυσμιακών ομάδων. Ο δείκτης L ακολουθεί την κανονική κατανομή και μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τον έλεγχο της στατιστικής σημαντικότητας των αποτελεσμάτων της διάσπασης. Ο δείκτης G επιτρέπει την εκτίμηση της συνεισφοράς συγκεκριμένων πηγών εισοδήματος στη διαμόρφωση της συνολικής ανισότητας και ο δείκτης A καθιστά ολοφάνερη την επίδραση των κοινωνικών προτιμήσεων ως προς την αποστροφή της ανισότητας.

Η καμπύλη Lorenz

Ένας από τους πιο συνηθισμένους τρόπους για να περιγράψουμε και να συγκρίνουμε την άνιση κατανομή μιας μεταβλητής μεταξύ των ατόμων ενός πληθυσμού είναι η καμπύλη Lorenz. Η καμπύλη αυτή είναι μία γραφική παράσταση που δείχνει το ποσοστό της κατανομής που λαμβάνεται από το κατώτερο $y\%$ των τιμών.

Η καμπύλη ακουμπά την καμπύλη ισότητας (45°) σε δύο σημεία. Στην αρχή των αξόνων όπου το 0% του πληθυσμού λαμβάνει το 0% του εισοδήματος και στο σημείο όπου το 100% του πληθυσμού λαμβάνει το 100% του εισοδήματος. Όσο απομακρύνεται από τη καμπύλη τέλει ισότητας τόσο αυξάνεται η ανισότητα.

$$L(y) = \frac{\int_0^y x dF(x)}{\mu}$$

Όπου $F(x)$ είναι η αθροιστική συνάρτηση κατανομής και μ ο μέσος .

3.1 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λάκεν (2001), τα κράτη μέλη της ΕΕ έχουν συμφωνήσει ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός θα καθοριστεί βάσει συγκεκριμένων 18 κοινωνικών δεικτών οι οποίοι χρησιμοποιούνται στα πλαίσια της ανοικτής μεθόδου συντονισμού για τη κοινωνική ενσωμάτωση. Στα Εθνικά Σχέδια Δράσης διάφοροι δείκτες χρησιμοποιούνται για να μετρήσουν την πρόοδο στην επίτευξη της κοινωνικής ενσωμάτωσης που καλύπτουν περιοχές όπως το εισόδημα, την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου, την ανεργία, τη μακροχρόνια ανεργία και την υπολογιζόμενη διάρκεια ζωής.

Σε άλλες περιπτώσεις, χρησιμοποιούνται πιο σύνθετες μεθοδολογίες όπου καθορίζονται οι διαστάσεις και η εκτίμηση ενός δείκτη κοινωνικού αποκλεισμού. Στο πλαίσιο αυτό εκτιμάται η αναλογία των κοινωνικά αποκλεισμένων.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός προσεγγίζεται εμπειρικά ως έλλειψη σε βασικούς τύπους κεφαλαίου. Υπάρχουν πέντε διαστάσεις, ατομικές λειτουργίες, που βοηθούν στην εκτίμηση του σωρευτικού αποκλεισμού.

1. Βαθμός ικανοποίησης στοιχειωδών αναγκών : φαγητό, πληρωμή λογαριασμών κοινής ωφέλειας, διακοπές
2. Επάρκεια εισοδήματος: εισόδημα, αγοραία φτώχεια.
3. Επίπεδο ποιότητας ζωής : ποιότητα στέγασης κατοικίας, ποιότητα περιβάλλοντος τόπου διαμονής.
4. Επίπεδο εκπαίδευσης, κατάσταση υγείας, κάλυψη από τις υπηρεσίες κοινωνικού κράτους (ασφάλιση)

5. Δυνατότητα να υπάρχουν κοινωνικές σχέσεις , δίκτυα, αναζήτηση εργασίας

Οι δύο πρώτες διαστάσεις περιγράφουν οικονομικές διαστάσεις του

κοινωνικού αποκλεισμού. Η τρίτη περιγράφει στοιχεία φυσικού κεφαλαίου, η τέταρτη στοιχεία ανθρώπινου κεφαλαίου και η πέμπτη στοιχεία κοινωνικού κεφαλαίου.

Για την ποσοτική εκτίμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, κάθε επιμέρους μεταβλητή μετατρέπεται σε τακτική και με τη μέθοδο των ψευδομεταβλητών, λαμβάνει μία τιμή που κυμαίνεται μεταξύ $[0,1]$. Η τιμή 0 ισοδυναμεί με αποστέρηση, ενώ η τιμή 1 δείχνει ότι το άτομο μπορεί να ανταπεξέλθει οικονομικά και δεν είναι κοινωνικά αποκλεισμένο. Στη συνέχεια, για κάθε επιμέρους διάσταση οι επιμέρους μεταβλητές αθροίζονται με ίδιο συντελεστή βαρύτητας με στόχο την εκτίμηση μιας μέσης τιμής- σκορ που κυμαίνεται στο διάστημα $[0,1]$. Η τιμή 0 ερμηνεύεται ως καθολική αδυναμία επίτευξης και η τιμή 1 ως πλήρη επίτευξη. Οι τιμές που είναι κάτω από το 60% της διαμέσου, διακρίνουν τα κοινωνικά αποκλεισμένα άτομα από τα μη αποκλεισμένα σε κάθε διάσταση.

4. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ

Από την ανάλυση που έχει γίνει παραπάνω, καταλήγουμε ότι η διανομή εισοδήματος και ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν διαθέτουν ένα ενιαίο και γενικότερα αποδεκτό μεθοδολογικό πλαίσιο. Στην παρούσα ενότητα θα εξετάσουμε επιλεγμένους δείκτες οικονομικής ανισότητας και σχετικής αποστέρησης, οι οποίοι σωρευτικά καταδεικνύουν καταστάσεις κοινωνικού αποκλεισμού.

Για να υπάρξει κάποιος μεθοδολογικός προσδιορισμός πρέπει να προσδιοριστεί, σύμφωνα με τον Amartya Sen (1992) , "τι θα μετρηθεί", "μεταξύ ποιων", "πότε" και "με ποιον τρόπο".

Στο πλαίσιο αυτό με το πρώτο ερώτημα προσδιορίζεται η κατάλληλη μεταβλητή μέτρησης της διανομής εισοδήματος. Το εισόδημα είναι μία από τις σπουδαιότερες μεταβλητές, αφού αποτελεί το βασικότερο παράγοντα στη διαμόρφωση των συνθηκών διαβίωσης του νοικοκυριού. Εισόδημα θεωρείται το σύνολο των απολαβών σε χρήμα ή και σε είδος του ατόμου ή του νοικοκυριού που προέρχεται από εργασία ή από άλλες πηγές (μισθοί, συντάξεις, κέρδη από επιχειρήσεις , τόκοι από μερίσματα, έσοδα από ενοικίαση ακίνητης περιουσίας, κοινωνικά επιδόματα κ.α.). Στόχος είναι ο υπολογισμός του διαθέσιμου εισοδήματος, δηλαδή του συνόλου των καθαρών αποδοχών από όλες τις πηγές εισοδήματος μετά την αφαίρεση τυχόν παροχών προς άλλα νοικοκυριά. Ως καθαρές αποδοχές νοούνται οι αποδοχές μετά την αφαίρεση του φόρου και των ποσών που καταβάλλονται για τις υποχρεωτικές ασφαλιστικές εισφορές.

Προκειμένου να υπολογιστεί το διαθέσιμο εισόδημα, ζητείται το μικτό και καθαρό εισόδημα κατά πηγή. Σε επίπεδο νοικοκυριού ζητούνται τα εισοδήματα από ακίνητη περιουσία , τα οικογενειακά επιδόματα, η κοινωνική βοήθεια και οι χρηματικές παροχές από και προς άλλα

νοικοκυριά. Σε ατομικό επίπεδο ζητούνται τα εισοδήματα από εργασία, επενδύσεις, συντάξεις και κοινωνικά επιδόματα.

Ο υπολογισμός του συνολικού καθαρού εισοδήματος του νοικοκυριού είναι:

Εισόδημα μισθωτών + εισόδημα από αυτοαπασχόληση + επιδόματα ανεργίας ή επαγγελματικής επιμόρφωσης + συντάξεις γήρατος + συντάξεις/ βοηθήματα από τη σύζυγο ή άλλο στενό συγγενή + επιδόματα ασθενείας + επιδόματα αναπηρίας + εκπαιδευτικές παροχές + επιδόματα από περιουσία + οικογενειακά επιδόματα + κοινωνική βοήθεια + επιδόματα στέγασης + παροχή βοήθειας από τρίτους + εισόδημα από τόκους + εισόδημα ηλικίας ατόμων κάτω από 16 ετών.

Συνολικό διαθέσιμο εισόδημα:

Καθαρό εισόδημα του νοικοκυριού - καταβολή φόρων – παροχή βοήθειας σε τρίτους – φόρος μεγάλης ακίνητης περιουσίας

Με το δεύτερο ερώτημα προσδιορίζεται η μονάδα αναφοράς: άτομο ή και νοικοκυριό. Με το όρο νοικοκυριό εννοούμε ένα άτομο που ζει μόνο του μέσα σε μια κατοικία (μονοπρόσωπα νοικοκυριά) ή μια ομάδα συγγενικών ατόμων και μη που διαμένουν στην ίδια κατοικία και εξασφαλίζουν από κοινό προϋπολογισμό τα είδη που είναι απαραίτητα για τη διαβίωση τους (πολυπρόσωπα νοικοκυριά).

Τα μέλη του νοικοκυριού συνεισφέρουν στις υποχρεώσεις της κατοικίας και επωφελούνται σε περιπτώσεις μη ύπαρξης εισοδημάτων. Μέλη του νοικοκυριού θεωρούνται :

- Συγγενικά άτομα που διαμένουν μαζί (παιδιά, γονείς υπεύθυνου, εγγόνια κλπ)
- Μη συγγενικά άτομα που διαμένουν μαζί (σύντροφοι)
- Άτομα που συγκατοικούν σε μία κατοικία ως ενοικιαστές (μέχρι 5) και δεν έχουν αλλού κύρια κατοικία.
- Φιλοξενούμενοι του νοικοκυριού ⁶
- Βοηθητικό προσωπικό που διαμένει στην κατοικία⁷
- Τα άτομα που απουσιάζουν για μικρό χρονικό διάστημα⁸
- Μαθητές, σπουδαστές, στρατιώτες ⁹
- Συγγενικά πρόσωπα που απουσιάζουν για μεγάλο χρονικό διάστημα (ναυτικοί) ¹⁰
- Τα άτομα που απουσιάζουν προσωρινά με οικογενειακούς δεσμούς και αναμένεται να επιστρέψουν στο νοικοκυριό σε διάστημα μικρότερο των έξι μηνών.

Στη περίπτωση που χρησιμοποιείται το νοικοκυριό ως μονάδα αναφοράς, αθροίζονται τα εισοδήματα όλων των μελών του νοικοκυριού και έχουνε το ενιαίο εισόδημα του νοικοκυριού. Στη δεύτερη περίπτωση, που μονάδα αναφοράς είναι το άτομο, αθροίζεται το εισόδημα του νοικοκυριού και στη συνέχεια σταθμίζεται με κάποιο κλίμακα ισοδυναμίας¹¹. Με αυτό τον τρόπο κατασκευάζεται το ατομικό ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα.

⁶ Τα άτομα αυτά ή δεν πρέπει να έχουν αλλού μόνιμη κατοικία ή να προτίθενται να μείνουν στο νοικοκυριό για διάστημα μεγαλύτερο των 6 μηνών .

⁷ Τα άτομα αυτά ή δεν πρέπει να έχουν αλλού μόνιμη κατοικία ή να προτίθενται να μείνουν στο νοικοκυριό για διάστημα μεγαλύτερο των 6 μηνών .

⁸ Τα άτομα αυτά ή δεν πρέπει να έχουν αλλού μόνιμη κατοικία ή να προτίθενται να μείνουν στο νοικοκυριό για διάστημα μεγαλύτερο των 6 μηνών .

⁹ Ανεξαρτήτως του χρονικού συστήματος που λείπουν από την κατοικία και δεν έχουν αλλού μία κύρια και μόνιμη κατοικία.

¹⁰ Ανεξαρτήτως του χρονικού συστήματος που λείπουν από την κατοικία και δεν έχουν αλλού μία κύρια και μόνιμη κατοικία.

¹¹ Πιο συνηθισμένη είναι η τροποποιημένη κλίμακα ισοδυναμίας του Ο.Ο.Σ.Α. σύμφωνα με την οποία ο πρώτος ενήλικας του νοικοκυριού παίρνει την τιμή 1. Κάθε άλλος ενήλικας παίρνει την τιμή 0,5 και κάθε παιδί τη τιμή 0,3.

Στις μετρήσεις ανισότητας, χρησιμοποιείται πάντα ο πληθυσμός αναφοράς. Ο πληθυσμός αποτελείται από όλα τα ιδιωτικά νοικοκυριά της χώρας με τα μέλη τους, ανεξάρτητα από το μέγεθος ή οποιαδήποτε οικονομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά τους. Συλλογικές κατοικίες (γηροκομεία, ξενοδοχεία, στρατόπεδα, φυλακές καθώς και νοικοκυριά με μέλη ξένους υπηκόους δεν αποτελούν στοιχεία του πληθυσμού αναφοράς.

Με το τρίτο ερώτημα προσδιορίζεται η χρονική περίοδος αναφοράς. Η περίοδος αναφοράς εισοδήματος είναι το προηγούμενο ημερολογιακό έτος. Μεταξύ περιόδου αναφοράς και τρεχουσών μεταβλητών υπάρχει χρονική υστέρηση. Οι τρέχουσες μεταβλητές (απασχόληση, δημογραφικά χαρακτηριστικά, τρέχουσα εργασία κ.α.) αναφέρονται στη χρονική περίοδο της συλλογής των δεδομένων που είναι το β τρίμηνο του έτους. Η χρονική υστέρηση που δημιουργείται κυμαίνεται μεταξύ 3 και 5 μηνών.

Το τέταρτο ερώτημα αφορά τους δείκτες που θα χρησιμοποιηθούν για τη μέτρηση της εισοδηματικής ανισότητας .

Πηγή δεδομένων μέτρησης της εισοδηματικής ανισότητας και του κοινωνικού αποκλεισμού αποτελεί η ‘ Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών’ (EU-SILC) ¹². Βασικός στόχος της έρευνας είναι η μελέτη, σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, των συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών σε σχέση, κυρίως, με το εισόδημα τους. Αποτελεί βασική πηγή συγκριτικών στατιστικών για την κατανομή του εισοδήματος και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Τα στοιχεία είναι απόλυτα συγκρίσιμα . αφού η έρευνα διενεργείται με κοινά αποδεκτά ερωτηματολόγια σε όλες της χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με την ερεύνα διερευνώνται ορισμένα κοινωνικό-οικονομικά, που επηρεάζουν τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών. Στη

¹² Η EU-SILC αποτελεί μέρος ενός κοινοτικού στατιστικού προγράμματος, στο οποίο συμμετέχουν όλες οι χώρες-μέλη της Ε. Ε. και το 2003 αντικατέστησε το ευρωπαϊκό πάνελ νοικοκυριών (ECHP), προκειμένου να επιτευχθεί ποιοτική βελτίωση των στατιστικών δεδομένων που αφορούν τον κοινωνικό αποκλεισμό και τη φτώχεια.

συνέχεια, κάθε χώρα υπολογίζει και καταρτίζει τους διαρθρωτικούς δείκτες κοινωνικής συνοχής και παράγονται στατιστικές σχετικά με τις εισοδηματικές ανισότητες, τις ανισότητες στις συνθήκες διαβίωσης, τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Από την έρευνα υπολογίζονται δώδεκα βασικοί δείκτες, από του δεκαοχτώ δείκτες κοινωνικής συνοχής του Leaken, οι οποίοι αφορούν την φτώχεια και στην εισοδηματική ανισότητα.

5.ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Για την καλύτερη διερεύνηση της ανισότητας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, οι χώρες της ευρωπαϊκής ένωσης ομαδοποιούνται με βάση το τύπο του κοινωνικού κράτους που έχουν αναπτύξει.

Οι χώρες της ΕΕ ταξινομούνται στους ακόλουθους τύπους κοινωνικών κρατών (ή συστημάτων κοινωνικής προστασίας)¹³:

1. Σοσιαλδημοκρατικό κοινωνικό κράτος. Χαρακτηρίζεται από τη θεσμοθετημένη δέσμευση του κράτους για την προώθηση της κοινωνικής ευημερίας, μέσω πολιτικών ευρείας εμβέλειας για την βελτίωση των επιπέδων διαβίωσης και τη μείωση της ανισότητας και της φτώχειας. Διακρίνεται για τις γενναιόδωρες και καθολικού χαρακτήρα κοινωνικές παροχές (όπου μονάδα αναφοράς είναι το άτομο), το ευρύ φάσμα κοινωνικών υπηρεσιών, το υψηλό επίπεδο φορολογίας και την ανάπτυξη πολιτικών ίσων ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών. Το μοντέλο αυτό αναπτύχθηκε κυρίως στις Σκανδιναβικές χώρες, ενώ ως πιο αντιπροσωπευτικά παραδείγματα αναφέρονται η Σουηδία και η Δανία. Στις χώρες με σοσιαλδημοκρατικό κοινωνικό κράτος εντάσσονται επίσης η Φιλανδία και η Ολλανδία.

¹³Οικονομική ανισότητα και φτώχεια στην Ελλάδα, Χρήστος Παπαθεωδόρου, Παρατηρητήριο φτώχειας, ανισοτήτων, εισοδημάτων και κοινωνικού αποκλεισμού σελ: 7-8.

2. **Συντηρητικό-κορπορατιστικό κοινωνικό κράτος.** Χαρακτηρίζεται επίσης από σχετικά γενναιόδωρες κοινωνικές παροχές, που καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών κινδύνων. Το δικαίωμα όμως στις παροχές αυτές καθορίζεται από την εργασιακή καριέρα και τη κοινωνικο-επαγγελματική θέση του ατόμου. Οι μεταβιβάσεις έχουν μικρότερη αναδιανεμητική επίδραση από ό,τι στο πλαίσιο του σοσιαλδημοκρατικού κοινωνικού κράτους. Έχοντας ως μονάδα αναφοράς την οικογένεια οι παροχές απευθύνονται κυρίως στον άνδρα-προστάτη. Παράλληλα η εργασία των γυναικών εκτός σπιτιού δεν ενθαρρύνεται ιδιαίτερα. Το μείγμα πολιτικών που αναπτύσσονται στο πλαίσιο του συγκεκριμένου τύπου κοινωνικού κράτους συντηρούν και αναπαράγουν τις διακρίσεις που προέρχονται από την κοινωνική και επαγγελματική θέση των ατόμων. Στο συγκεκριμένο τύπο κοινωνικού κράτους εντάσσονται πολλές χώρες της ηπειρωτικής Ευρώπης, με χαρακτηριστικότερους εκπροσώπους τη Γερμανία και τη Γαλλία. Άλλες χώρες που εντάσσονται σε αυτή την ομάδα είναι το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο και η Αυστρία
3. **Φιλελεύθερο κοινωνικό κράτος.** Στο συγκεκριμένο τύπο κοινωνικού κράτους η αγορά αναγνωρίζεται ως ο βασικός μηχανισμός στη διανομή των πόρων, με αποτέλεσμα οι κρατικές παρεμβάσεις για την προώθηση της κοινωνικής ευημερίας να περιορίζονται στις περιπτώσεις που η αγορά και η οικογένεια αδυνατούν να καλύψουν τις βασικές ανάγκες των ατόμων. Οι δημόσιες παροχές είναι περιορισμένες και, με βάση τον έλεγχο των πόρων των δικαιούχων, στρέφονται σε αυτούς που έχουν την μεγαλύτερη ανάγκη, με αποτέλεσμα το στιγματισμό των αποδεκτών. Το μοντέλο αυτό αναπτύχθηκε κυρίως στις αγγλοσαξονικές χώρες. Από τις χώρες της ΕΕ, στην ομάδα αυτή συγκαταλέγονται η Μεγάλη Βρετανία (όπως διαμορφώθηκαν οι θεσμοί κοινωνικής προστασίας στην χώρα μετά από την κυβέρνηση Θάσερ στα τέλη δεκαετίας του 1970) και η Ιρλανδία.

4. Το καθεστώς ευημερίας των χωρών της Νοτίου Ευρώπης.

Χαρακτηρίζεται από την καθυστερημένη ανάπτυξη του κοινωνικού κράτους, την περιορισμένη καθολικότητα στις παροχές και τα μεγάλα κενά στην κοινωνική προστασία τα οποία αναπληρώνουν η οικογένεια και τα συγγενικά δίκτυα. Επίσης διακρίνεται για τον κατακερματισμό και την υψηλή πόλωση του συστήματος κοινωνικής ασφάλειας, και τον ρόλο των πελατειακών σχέσεων στην διανομή των πόρων και την παροχή κοινωνικής προστασίας. Στην ομάδα αυτή εντάσσονται η Ιταλία, η Ισπανία, η Πορτογαλία και η Ελλάδα, με τις δύο τελευταίες χώρες να θεωρούνται ως οι πιο αντιπροσωπευτικές αυτού του τύπου κοινωνικού κράτους.

5. **Νέα Μέλη της ΕΕ.** Στην ομάδα αυτή έχουν ενταχτεί τα νέα μέλη της ΕΕ που είναι κυρίως από χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης, του πρώην Ανατολικού Μπλοκ, με την προσθήκη της Μάλτα και της Κύπρου. Η πρόσφατη είσοδος των χωρών αυτών στην ΕΕ και το γεγονός ότι πολλές από αυτές τις χώρες δεν έχουν ολοκληρώσει ακόμα την διαδικασία της μετάβασης από το προηγούμενο καθεστώς, δεν επιτρέπει την ασφαλή κατάταξή τους σε κάποιο καθεστώς ευημερίας.

Με βάση τον παραπάνω διαχωρισμό και τα στοιχεία του EU-SILC για το 2006¹⁴, μεταξύ των χωρών της ευρωπαϊκής ένωσης και των τύπων κοινωνικού κράτους δεν υπάρχουν μεγάλες διαφοροποιήσεις στους δείκτες οικονομικής ανισότητας.

¹⁴ Οικονομική ανισότητα και φτώχεια στην Ελλάδα, Χρήστος Παπαθεωδόρου, Παρατηρητήριο φτώχειας, ανισοτήτων, εισοδημάτων και κοινωνικού αποκλεισμού σελ: 11 πίνακας 2.1.

Ανισότητα στις χώρες της ΕΕ το 2006									
		Τύπος Κοινωνικού Κράτους	Χώρα	Gini	L	Theil	C ²	A (ε=0,5)	A (ε=2)
ΕΕ-27	ΕΕ-15	Σοσιαλδημοκρατικό	Δανία	0,230	0,100	0,101	0,134	0,047	0,322
			Σουηδία	0,231	0,110	0,098	0,123	0,049	0,395
			Φιλανδία	0,258	0,118	0,140	0,275	0,060	0,253
			Ολλανδία	0,256	0,117	0,125	0,187	0,058	0,262
		Συντηρητικό-Κορπορατιστικό	Αυστρία	0,253	0,116	0,112	0,133	0,055	0,451
			Βέλγιο	0,272	0,135	0,172	0,965	0,069	0,303
			Γερμανία	0,260	0,127	0,133	0,207	0,061	0,353
			Γαλλία	0,272	0,127	0,136	0,188	0,063	0,305
			Λουξεμβούργο	0,278	0,130	0,133	0,166	0,063	0,252
		Φιλελεύθερο	Μ. Βρετανία	0,320	0,187	0,186	0,267	0,087	0,475
			Ιρλανδία	0,319	0,173	0,209	0,456	0,089	0,286
		Νότιο-Ευρωπαϊκό	Ιταλία	0,316	0,184	0,178	0,241	0,085	0,439
			Ισπανία	0,308	0,179	0,162	0,195	0,080	0,839
			Ελλάδα	0,337	0,196	0,201	0,269	0,094	0,339
			Πορτογαλία	0,376	0,247	0,263	0,406	0,118	0,430
	Νέα Μέλη		Ρουμανία	0,330	-	-	-	-	-
		Βουλγαρία	0,240	-	-	-	-	-	
		Εσθονία	0,328	0,187	0,186	0,234	0,088	0,338	
		Ουγγαρία	0,327	0,193	0,225	0,399	0,097	0,350	
		Λιθουανία	0,347	0,217	0,206	0,250	0,099	0,423	
		Λετονία	0,386	0,266	0,274	0,422	0,125	0,463	
		Πολωνία	0,332	0,194	0,190	0,239	0,091	0,360	
		Σλοβακία	0,280	0,146	0,203	0,720	0,078	0,245	
		Σλοβενία	0,238	0,100	0,096	0,107	0,047	0,298	
		Τσεχία	0,253	0,109	0,124	0,190	0,056	0,189	
		Μάλτα	0,280	-	-	-	-	-	
		Κύπρος	0,288	0,141	0,158	0,260	0,071	0,242	

ΠΗΓΗ: Επεξεργασία μικροδεδομένων της EU-SILC-UDB και Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>)

Ο δείκτης Gini κυμαίνεται από 2,30 (Δανία) μέχρι 38,6 (Λετονία). Τους μικρότερους δείκτες φαίνεται να έχουν τα σοσιαλδημοκρατικά κράτη και τους μεγαλύτερους τα νότιο-ευρωπαϊκά. Η χώρα μας έχει τον τρίτο μεγαλύτερο δείκτη στην ΕΕ, μετά τη Λετονία και την Πορτογαλία. Ελέγχοντας τους υπόλοιπους δείκτες διαπιστώνουμε μικρές διαφορές με εξαίρεση τον δείκτη του Atkinson (ε=2), όπου παρατηρούμε ότι η Ισπανία έχει τη

μεγαλύτερη διαφορά. Από τους προηγούμενους δείκτες φαίνεται ότι η χώρα με τη μεγαλύτερη ανισότητα είναι η Λετονία, σύμφωνα με το δείκτη A ($\epsilon=2$) μεγαλύτερη ανισότητα παρουσιάζεται στην Ισπανία. Αυτό δείχνει ότι στην Ισπανία υπάρχει μεγάλη ανισότητα στα χαμηλά εισοδηματικά στρώματα.

Ποιες ήταν οι τάσεις της ανισότητας στις χώρες της ευρωπαϊκής ένωσης; Από τα στοιχεία EU-SILC που παρουσιάστηκαν στο πόρισμα του 2008 από το παρατηρητήριο φτώχειας, εισοδημάτων, ανισοτήτων και κοινωνικού αποκλεισμού, έχουμε τον παρακάτω πίνακα:

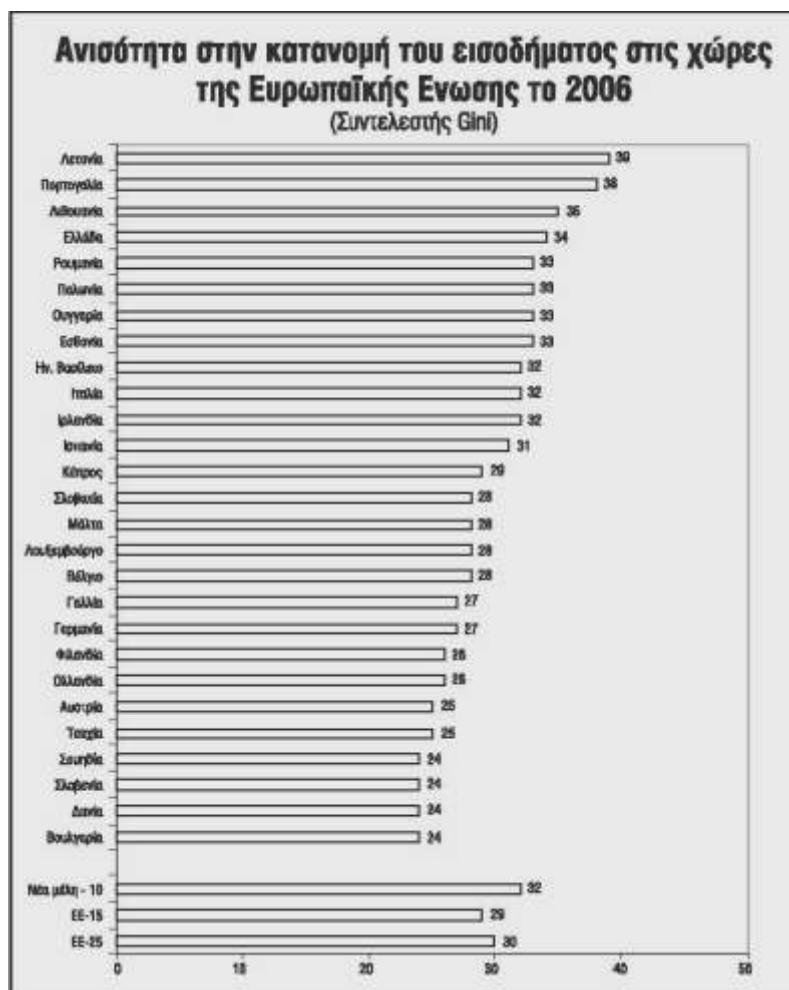
Ποσοστιαία Μεταβολή της Ανισότητας στις χώρες της ΕΕ(15), 1995-2006								
	Τύπος Κοινωνικού Κράτους	Χώρα	Gini	L	Theil	C ²	A _($\epsilon=0,5$)	A _($\epsilon=2$)
ΕΕ-15	Σοσιαλδημοκρατικό	Δανία	4,6	14,6	2,0	-19,3	4,4	100,0
		Σουηδία	2,6	16,3	10,1	13,5	12,5	-2,7
		Φιλανδία	15,3	34,5	38,1	57,0	32,1	52,0
		Ολλανδία	-10,5	-28,7	-24,2	-28,2	-23,7	-37,5
	Συντηρητικό-Κορπορατιστικό	Αυστρία	-6,6	-14,7	-13,8	-15,3	-12,7	43,7
		Βέλγιο	-6,8	-19,2	-4,4	133,1	-12,7	-43,9
		Γερμανία	-9,4	-26,6	-11,9	7,8	-18,7	-33,5
		Γαλλία	-7,8	-21,6	-13,9	-12,6	-16,0	-49,3
		Λουξεμβούργο	6,1	14,0	12,7	16,1	12,5	22,3
	Φιλελεύθερο	Μ. Βρετανία	-4,5	-9,6	-13,9	-32,4	-11,1	-0,2
		Ιρλανδία	-3,9	-8,5	-5,4	-6,4	-6,3	-21,0
	Νότιο-Ευρωπαϊκό	Ιταλία	-4,8	-19,7	-8,2	1,3	-12,4	-22,7
		Ισπανία	-8,6	-17,9	-16,1	-14,5	-15,8	12,8
		Ελλάδα	-3,2	-11,3	-3,8	1,9	-6,9	-16,9
		Πορτογαλία	0,5	-6,1	8,2	31,4	0,9	-15,7

ΠΗΓΗ: Επεξεργασία μικροδεδομένων EU-SILC -UDB και Παπαθεοδώρου και Πετμεζίδου (2005)

Από τον πίνακα φαίνεται ότι την δεκαετία 1995-2006 υπήρξε μείωση των ανισοτήτων με εξαίρεση τη Φιλανδία, τη Σουηδία, τη Δανία, την Πορτογαλία και το Λουξεμβούργο. Η χώρα μας παρουσιάζει μείωση των ανισοτήτων, αλλά αυτή η μείωση είναι πολύ μικρότερη από τις υπόλοιπες χώρες. Ο δείκτης που παρουσίασε μια αισθητή μείωση της ανισότητας είναι ο $A_{(\epsilon=2)}$ γεγονός το οποίο επισημαίνει μείωση της διασποράς στο κάτω άκρο της κατανομής.

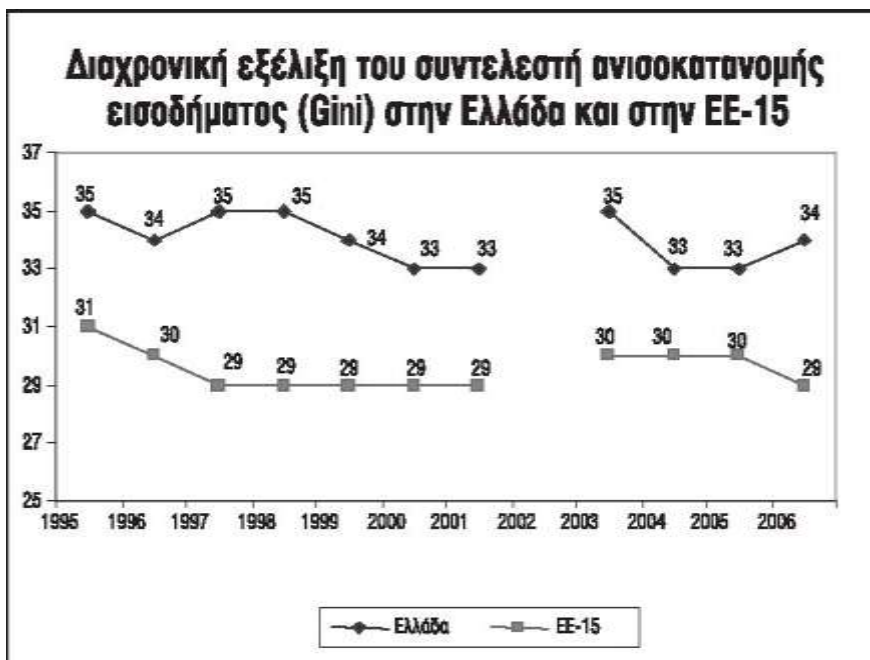
Τα παραπάνω φαίνονται και διαγραμματικά

Διάγραμμα 1

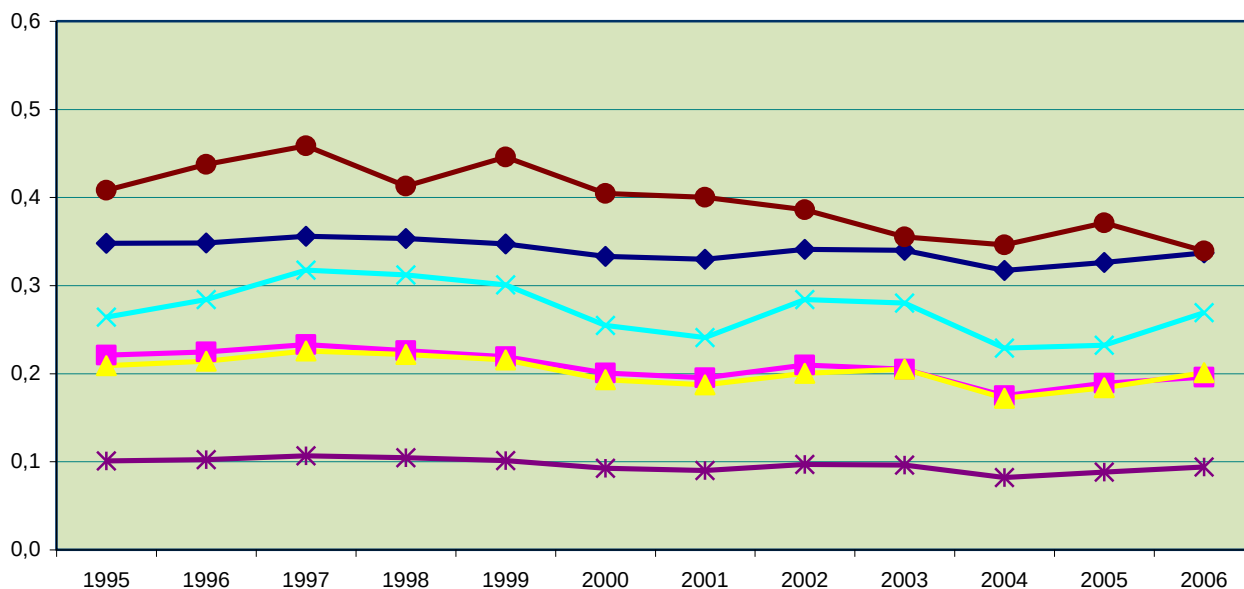

Πηγή: Eurostat EU-SILC2006).

Διάγραμμα 2

Όπως φαίνεται από το δεύτερο διάγραμμα ο δείκτης Gini για τη χώρα μας μένει διαχρονικά στα ίδια επίπεδα και οριακά μειώνεται, αλλά είναι σταθερά υψηλότερος από το μέσο όρο της ευρωπαϊκής ένωσης χωρίς να διακρίνουμε τάσεις μείωσης.

ΠΗΓΗ: Επεξεργασία μικροδεδομένων EU-SILC και Παπαθεοδώρου και Πετμεζίδου (2005)

Το παραπάνω διάγραμμα δείχνει τη μεταβολή της συνολικής ανισότητας στην Ελλάδα 1995-2006, με βάση τους δείκτες Gini (G), Μέση Απόκλιση Λογαρίθμων (L), Theil (T), Τετράγωνο του Συντελεστή Μεταβλητότητας (C^2), Atkinson $A_{(\varepsilon=0.5)}$ και $A_{(\varepsilon=2)}$. Σύμφωνα με αυτό η Ελλάδα δεν παρουσίασε μεγάλες διακυμάνσεις στην ανισότητα. μόνο ο δείκτης A ($\varepsilon=2$) παρουσιάζει εντονότερη διακύμανση, λόγω των αλλαγών στη διανομή εισοδήματος από τα υψηλά στα χαμηλά εισοδηματικά κλιμάκια.

Βάση του δείκτη ανισοκατανομής S80/S20 καταλήγουμε στα ίδια συμπεράσματα. Από τα παρακάτω διαγράμματα φαίνεται ότι η χώρα μας διακρίνεται για τις οικονομικές της ανισότητες. Πιο συγκεκριμένα το εισόδημα των 20% πιο εύπορων Ελλήνων είναι περίπου 6 φορές μεγαλύτερο από το εισόδημα των 20% πιο φτωχών Ελλήνων. Η διαφορά αυτή διατηρείται

σχεδόν σταθερή για τη περίοδο 1996-2006, χωρίς να υπάρχουν προοπτικές μείωσης. Η διαφορά αυτή είναι η τέταρτη μεγαλύτερη, με τις χώρες της Λετονίας, της Πορτογαλίας και της Λιθουανίας να παρουσιάζουν μεγαλύτερη διαφορά.

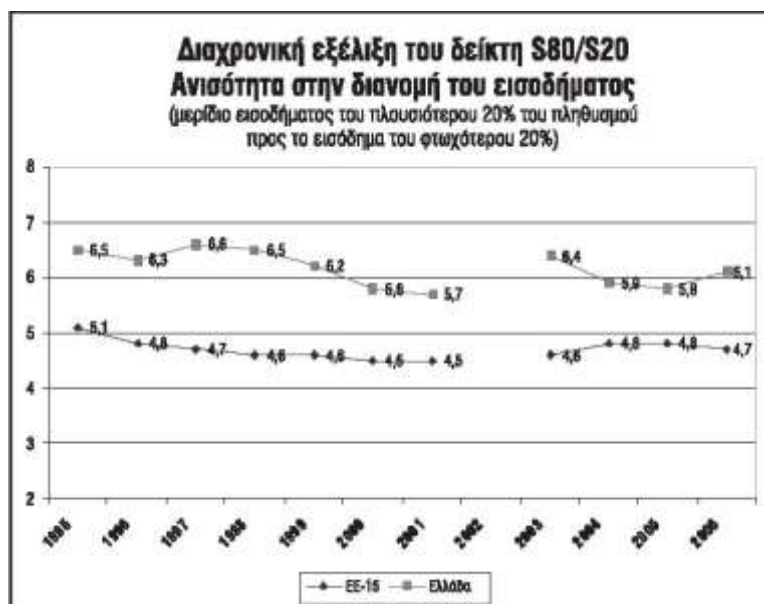
Διάγραμμα 3

Πηγή:
Διαρθρωτικοί

Δείκτες Eurostat.

Διάγραμμα 3.1

Η εισοδηματική ανισότητα είναι από τις κυριότερες συνιστώσες του κοινωνικού αποκλεισμού. Για την πλήρη όμως παρουσίαση του φαινομένου, πρέπει να εξετάσουμε τις διαφορές μεταξύ των πληθυσμιακών ομάδων με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του υπεύθυνου του νοικοκυριού.

Στους παρακάτω πίνακες¹⁵ φαίνεται ότι η ομαδοποίηση με βάση το εκπαιδευτικό επίπεδο και την επάγγελμα επηρεάζουν περισσότερο τις ανισότητες, ενώ η ηλικία του υπεύθυνου ή του ατόμου και το φύλο δε φαίνεται να επιδρούν στον βαθμό της ανισότητας .

Από τον πίνακα παρατηρούμε ότι ενώ σχεδόν για όλες τις χώρες η ηλικία του υπεύθυνου δεν έχει ερμηνευτική ικανότητα για τον βαθμό της ανισότητας, στις χώρες της σοσιαλδημοκρατίας και κυρίως στη Δανία οι δείκτες είναι σχεδόν ίσοι ή και υψηλότεροι από τους αντίστοιχους στις κατηγορίες εκπαίδευσης και επαγγέλματος

¹⁵ Οικονομική ανισότητα και φτώχεια στην Ελλάδα, Χρήστος Παπαθεωδόρου, Παρατηρητήριο φτώχειας, ανισοτήτων, εισοδημάτων και κοινωνικού αποκλεισμού σελ: 18-19 πίνακες 2.4-2.5.

Ανισότητα και χαρακτηριστικά του πληθυσμού												
				Ηλικία Υπευθύνου			Επαγγελματική Κατάσταση Υπευθύνου			Επίπεδο Εκπαίδευσης Υπευθύνου		
		Τύπος Κοινωνικού Κράτους	Χώρα	L	T	C ²	L	T	C ²	L	T	C ²
ΕΕ-27	ΕΕ-15	Σοσιαλδημοκρατικό	Δανία	14,6	13,6	9,6	14,1	13,3	14,7	9,0	8,7	6,6
			Σουηδία	11,4	12,0	13,2	7,8	8,5	5,0	3,5	4,0	3,2
			Φιλανδία	8,5	6,8	3,2	12,5	10,2	5,0	14,4	12,5	6,5
			Ολλανδία	3,4	4,2	2,5	3,8	5,2	2,6	11,9	10,8	7,5
		Συντηρητικό-Κορπορατιστικό	Αυστρία	2,7	2,2	2,3	7,3	7,4	6,1	10,2	10,5	8,9
			Βέλγιο	5,2	2,9	0,6	12,3	11,4	1,9	18,0	13,8	2,4
			Γερμανία	2,0	2,2	1,3	8,9	9,0	5,8	6,4	6,0	3,8
			Γαλλία	3,8	3,4	2,4	7,3	6,4	4,3	11,4	10,8	8,0
			Λουξεμβούργο	4,0	2,9	3,2	5,4	5,3	4,3	21,9	22,0	18,3
		Φιλελεύθερο	Μ. Βρετανία	4,4	4,2	2,7	14,4	13,7	9,4	12,2	12,3	8,9
			Ιρλανδία	3,0	2,4	1,0	21,2	16,7	7,5	15,1	12,8	6,1
		Νότιο-Ευρωπαϊκό	Ιταλία	1,9	2,0	1,5	5,3	5,1	2,7	13,1	14,5	11,0
			Ισπανία	3,4	3,6	2,9	4,5	8,1	6,6	16,2	18,7	16,4
			Ελλάδα	2,9	2,8	2,0	8,8	8,0	5,6	17,8	18,4	14,8
			Πορτογαλία	1,9	1,8	1,1	5,4	4,8	2,9	32,3	35,8	29,2
	Νέα Μέλη		Ρουμανία	-	-	-	-	-	-	-	-	-
			Βουλγαρία	-	-	-	-	-	-	-	-	-
			Εσθονία	4,5	7,3	5,5	15,3	14,3	10,6	12,6	12,4	9,9
			Ουγγαρία	1,8	1,5	0,8	16,5	14,8	9,0	20,4	18,1	10,9
			Λιθουανία	4,2	3,1	3,5	14,3	14,3	11,2	22,0	24,1	21,2
			Λετονία	4,7	4,5	2,9	15,5	13,9	8,6	19,6	19,5	13,4
			Πολωνία	0,5	0,5	0,4	14,1	13,2	9,8	20,4	23,0	20,9
			Σλοβακία	2,0	1,3	0,4	7,3	4,7	1,2	7,6	5,6	1,7
			Σλοβενία	2,2	2,2	2,0	10,2	9,9	8,4	21,7	23,9	23,0
			Τσεχία	4,1	3,5	2,2	16,8	13,8	8,5	13,3	12,2	8,4
			Μάλτα	-	-	-	-	-	-	-	-	-
			Κύπρος	3,8	4,9	2,2	5,1	4,4	2,1	21,3	19,5	10,7

ΠΗΓΗ: Επεξεργασία μικροδεδομένων της EU-SILC-UDB

Ανισότητα και χαρακτηριστικά του πληθυσμού															
				Ηλικία Ατόμου			Επαγγελματική Κατάσταση Ατόμου			Επίπεδο Εκπαίδευσης Ατόμου			Φύλο Ατόμου		
		Τύπος Κοινωνικού Κράτους	Χώρα	L	T	C ²	L	T	C ²	L	T	C ²	L	T	C ²
ΕΕ-27	ΕΕ-15	Σοσιαλδημοκρατικό	Δανία	9,9	9,7	7,2	10,8	10,7	8,0	7,4	7,4	3,7	0,2	0,2	0,1
			Σουηδία	9,1	10,7	8,8	4,2	4,7	6,5	5,7	6,9	5,6	0,1	0,1	0,1
			Φιλανδία	6,3	3,5	2,0	10,9	9,2	4,6	12,2	10,7	5,7	0,2	0,1	0,1
			Ολλανδία	3,1	3,0	1,7	6,0	5,6	3,8	10,3	10,0	7,0	0,2	0,1	0,1
		Συντηρητικό-Κορπορατιστικό	Αυστρία	2,7	2,8	2,4	6,2	4,0	5,4	9,6	10,2	8,8	0,1	0,1	0,1
			Βέλγιο	3,9	4,5	0,8	11,5	9,0	1,6	14,8	11,7	2,0	0,5	0,4	0,7
			Γερμανία	2,4	2,3	1,5	8,4	8,2	5,5	5,4	5,3	3,4	0,2	0,2	0,1
			Γαλλία	2,4	3,0	2,2	4,5	3,0	3,2	8,2	8,1	6,1	0,1	0,1	0,1
			Λουξεμβούργο	2,4	2,4	2,0	5,3	5,3	4,3	16,4	16,8	14,3	0,1	0,1	0,1
		Φιλελεύθερο	Μ. Βρετανία	5,3	5,2	3,5	12,6	12,5	8,7	11,7	11,9	8,5	0,2	0,2	0,1
			Ιρλανδία	3,5	4,0	1,8	13,0	11,2	5,4	15,9	11,6	5,6	0,3	0,3	0,1
		Νότιο-Ευρωπαϊκό	Ιταλία	2,3	2,4	1,8	6,6	6,8	5,0	10,5	11,8	9,5	0,2	0,2	0,2
			Ισπανία	4,0	4,3	3,4	7,7	8,6	7,3	12,4	14,4	12,7	0,1	0,1	0,1
			Ελλάδα	2,4	2,3	1,6	6,2	6,2	4,7	13,2	13,6	11,0	0,1	0,0	0,0
			Πορτογαλία	1,6	1,7	1,1	4,2	3,9	2,5	20,6	22,4	17,7	0,0	0,0	0,0
	Νέα Μέλη		Ρουμανία	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
			Βουλγαρία	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
			Εσθονία	7,9	7,8	6,2	13,6	13,0	10,0	9,3	9,2	7,4	0,4	0,5	0,4
			Ουγγαρία	2,1	1,6	1,0	9,6	8,9	5,6	14,1	11,4	7,8	0,0	0,0	0,0
			Λιθουανία	3,1	4,3	3,5	10,3	10,5	8,5	15,2	14,1	15,0	0,1	0,1	0,1
			Λετονία	5,3	5,1	3,3	12,3	11,5	7,4	12,4	12,3	8,4	0,2	0,2	0,1
			Πολωνία	1,7	1,7	1,3	10,2	10,0	7,8	14,2	16,3	15,1	0,0	0,0	0,0
			Σλοβακία	2,3	1,6	0,5	3,9	4,0	1,0	6,4	4,6	1,3	0,0	0,0	0,0
			Σλοβενία	2,4	2,4	2,0	7,6	7,7	6,7	17,3	18,9	18,1	0,1	0,1	0,1
			Τσεχία	4,9	4,2	2,7	13,9	13,8	7,9	9,5	8,9	6,2	0,1	0,1	0,1
			Μάλτα	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
			Κύπρος	6,8	5,6	3,2	6,9	5,9	3,5	10,5	15,0	8,7	0,1	0,1	0,1

ΠΗΓΗ: Επεξεργασία μικροδεδομένων EU-SILC.

Table 10 Key indicators of poverty and social exclusion (EU definition of income and modified OECD scale)¹ in EU member states², 2005

%

Region	At-risk-of-poverty-rate (Equivalent total disposable income)						Relative at-risk-of-poverty gap	Gini coefficient	Income distribution (income quintile share ratio)
	(60% threshold)			Including all social transfers (40% threshold)	Including all social transfers (50% threshold)	Including all social transfers (70% threshold)			
	Including all social transfers	Including old-age and survivors' benefits but excluding all other social transfers	Excluding all social transfers						
EU-25	16	26	43	5	10	24	22	30	4.9
EU-15	16	26	42	5	9	24	22	30	4.8
Eurozone ²	16	24	42	5	9	23	22	30	4.7
Belgium	15	28	42	3	8	24	19	28	4.1
Czech Republic	10	21	39	3	5	17	18	26	3.7
Denmark	12	31	39	3	6	20	16	24	3.5
Germany	13	24	44	3	8	21	20	28	4.1
Estonia	18	24	39	7	11	26	24	34	5.9
Greece	20	23	39	7	13	26	24	33	5.8
Spain	20	24	39	8	13	27	25	32	5.4
France	13	26	45	3	6	22	17	28	4.0
Ireland	20	32	40	5	11	28	20	32	5.0
Italy	19	23	43	7	12	27	24	33	5.6
Cyprus	16	22	29	4	9	24	19	29	4.3
Latvia	19	26	40	8	12	26	27	36	6.7
Lithuania	21	26	42	9	14	28	28	36	6.9
Luxembourg	13	23	40	3	7	20	18	26	3.8
Hungary	13	29	50	3	7	21	19	28	4.0
Malta	15	21	37	3	8	24	18	28	4.1
Netherlands	11	22	37	4	6	19	21	27	4.0
Austria	12	24	43	3	6	20	15	26	3.8
Poland	21	30	51	9	14	28	30	36	6.6
Portugal	19	26	41	7	13	27	26	38	6.9
Slovenia	12	26	42	3	7	19	19	24	3.4
Slovak Republic	13	22	40	5	8	20	23	26	3.9
Finland	12	28	40	2	5	20	14	26	3.6
Sweden	9	29	42	3	5	17	18	23	3.3
United Kingdom	18	31	43	5	11	26	21	34	5.5

Source: Eurostat EU Survey on Income and Living Conditions (EU-SILC).

Note: ¹ Trends in some member states may be affected by changes in methodology.² Eurozone consists of EU15 states with the exceptions of Denmark, Sweden and United Kingdom.

Στην Ελλάδα, η εκπαίδευση και το επάγγελμα (ατόμου ή υπεύθυνου) ερμηνεύουν μέχρι 18% και 8% αντίστοιχα, ενώ το φύλο δεν ερμηνεύει σε καμία χώρα άνω από το 1% της ανισότητας, αφού το εισόδημα δε καθορίζεται από το προσωπικό αλλά από το ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα.

ΦΤΩΧΕΙΑ ΚΑΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΠΟΣΤΕΡΗΣΗΣ Ε.Ε

ΔΕΙΚΤΕΣ	2005	2006
Κίνδυνος φτώχειας	16,3	18,6

Αποστέρηση	17,9	18,5
Μόνιμη φτώχεια	7,0	6,2

Πηγή: EU-SILC 2006

6. ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΙΑΝΟΜΗΣ ΚΑΙ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ

Στο τμήμα αυτό παρουσιάζεται η διανομή εισοδήματος κατά δεκατημόρια πληθυσμού. Τα νοικοκυριά του δείγματος αφού ταξινομήθηκαν κατά αύξουσα τάξη μεγέθους, σύμφωνα με το ύψος του διαθέσιμου εισοδήματος, χωρίστηκαν σε δέκα ισοπληθείς ομάδες ώστε το 1^ο δεκατημόριο να περιλαμβάνει το 10% των νοικοκυριών με τα χαμηλότερα εισοδήματα και το 10^ο να περιλαμβάνει το 10% των νοικοκυριών με τα υψηλότερα εισοδήματα.

Δεκατημόρια Εισοδήματος, συντελεστής ανισότητας Gini και δείκτης S80/S20

ΔΕΚΑΤΗΜΟΡΙΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΔΙΑΘΕΣΙΜΟ ΙΣΟΔΥΝΑΜΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ 2005 ¹⁶	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΔΙΑΘΕΣΙΜΟ ΙΣΟΔΥΝΑΜΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ 2004
1 ^ο	2,5	2,0
2 ^ο	4,5	4,6
3 ^ο	5,8	5,8
4 ^ο	6,8	6,8
5 ^ο	7,9	8,0
6 ^ο	9,1	9,4
7 ^ο	10,6	10,8
8 ^ο	12,5	12,8
9 ^ο	15,3	15,5
10 ^ο	25,1	24,1

¹⁶ Ποσοστό του συνολικού μέσου εισοδήματος.

ΣΥΝΟΛΟ	100,00	100,00
--------	--------	--------

Όπως προκύπτει από τον παραπάνω πίνακα το υψηλότερο δεκατημόριο του πληθυσμού έχει μερίδιο εισοδήματος δεκαπλάσιο από το αντίστοιχα χαμηλότερο δεκατημόριο για το 2005 και το 2004. Το 30% των νοικοκυριών με υψηλότερο εισόδημα (7^ο-10^ο δεκατημόριο), κατέχει μερίδιο που υπερβαίνει το 50% του συνολικού διαθέσιμου εισοδήματος. Το μεγαλύτερο μερίδιο κατέχει το 10^ο δεκατημόριο και για τα δύο έτη.

ΔΕΙΚΤΕΣ	2004 ¹⁷	2005	2006
GINI	32,9	33,3	34
S80/S20	5,9	5,8	6,1

Ο δείκτης S80/S20 παρουσιάζει οριακή πτώση το 2005 από 5,9 σε 5,8 και μικρή άνοδο το 2006 σε 6,1. Ο αντίστοιχος μέσος όρος στην Ε.Ε είναι 4,7. η χώρα μας παρουσιάζει μεγάλη ανισοκατανομή εισοδήματος. Ο δείκτης Gini για το 2005 είναι 33,3%, 4 ποσοστιαίες μονάδες μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο την Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όπως φαίνεται από το παραπάνω πίνακα, διαχρονικά η τιμή του δείκτη αυξάνεται, χωρίς να διακρίνονται τάσεις μείωσης.

Από τα διαθέσιμα στοιχεία της εθνικής στατιστικής υπηρεσίας και την έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών, για το 2005 προκύπτει ότι το ποσοστό του πληθυσμού που βρίσκεται αντιμέτωπο με τον κίνδυνο της φτώχειας ανήλθε στο 19,6%, δηλαδή δύο στους δέκα Έλληνες βρίσκονται στο όριο της φτώχειας. Το ποσοστό αυτό παρουσιάζει σχετική σταθερότητα, κυμαινόμενος μεταξύ 20% και 23% τα τελευταία 11 χρόνια.

¹⁷ Ποσοστό του συνολικού μέσου εισοδήματος.

Τα παραπάνω στοιχεία αφορούν το σύνολο της χώρας. Ενδιαφέρον έχει να δούμε τι ισχύει και σε περιφερειακό επίπεδο, αν υπάρχουν περιφερειακές ανισότητες και αν αυτές διευρύνονται με τα χρόνια.

Τα στοιχεία που θα χρησιμοποιήσουμε είναι από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία. Από την παραπάνω ανάλυση, διαπιστώνουμε ότι η χώρα μας κατατάσσεται στην ομάδα των χωρών με σχετικά υψηλό επίπεδο ανισότητας (ES,PT,GR,IT,UK).

Από την ανάλυση των στοιχείων που δημοσιεύονται κάθε χρόνο, προκύπτει ότι η κατάσταση στη χώρας μας παρουσιάζει έντονα στοιχεία πόλωσης. Η αναθεώρηση του ΑΕΠ, με βάση τις εντολές της Eurostat, επανάφερε στη “φτώχεια” τις περισσότερες περιφέρειες της χώρας. Οι περιφερειακοί λογαριασμοί για την τριετία 2004-2006, όπως δημοσιεύονται από την ΕΣΥΕ, δείχνουν μεγέθυνση των περιφερειακών ανισοτήτων και περαιτέρω ανάπτυξη της Αττικής. Για την τριετία 2004– 2006, το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν, αλλά και το κατά κεφαλήν υπολογίστηκαν με βάση την αναθεώρηση του ΑΕΠ κατά ποσοστό 9,6% που ενέκρινε η Eurostat.

Το μεγαλύτερο μέρος του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος παράγεται κυρίως στις περιφέρειες Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας. Για τη περίοδο από 2002 έως 2006 η συμμετοχή των περιφερειών στα ΑΕΠ έχει παραμείνει σταθερή.

Από έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2003, από το EU-SILC, εκτιμήθηκαν δείκτες ανισότητας για το σύνολο της χώρας αλλά και για τις περιφέρειες της χώρας. Σύμφωνα με αυτή τη μέτρηση το 2003 μεγαλύτερους δείκτες οικονομικής ανισότητας είχαν η Ήπειρος ($G=39,7$) και η Στερεά Ελλάδα ($G=39,3$) που ξεπερνούσαν και το δείκτη του συνόλου της χώρας. Αξιοσημείωτο, σε αυτή την έρευνα αποτελεί το στοιχείο ότι η Στερεά Ελλάδα που έχει το δεύτερο μεγαλύτερο δείκτη ανισότητας έχει και το δεύτερο

μεγαλύτερο σε μέγεθος διαθέσιμο εισόδημα, μετά την Αττική . αυτό μπορεί να οφείλεται ότι τα τελευταία χρόνια πολλές βιομηχανίες μετακόμισαν εκεί από την Αττική.

Η Κρήτη παρουσιάζει από τους χαμηλότερους δείκτες οικονομικής ανισότητας ($g=31,4$) , και επειδή είναι μία περιφέρεια σε καλή οικονομική κατάσταση, έχει από τα υψηλότερα ισοδύναμα διαθέσιμα εισοδήματα και πολύ χαμηλό δείκτη φτώχειας.

Το 2006 το κατά κεφαλή ΑΕΠ αυξήθηκε στο σύνολο της χώρα κατά 7,31% σε σχέση με το 2005 και έφτασε τα 19.194 ευρώ. Η Αττική, με 26.212 ευρώ, κατέχει την πρώτη θέση στο σχετικό πίνακα του πλούτου. Τη θέση του ουραγού κατέχει η Δυτική Ελλάδα με 11.548 ευρώ. Η πιο φτωχή περιφέρεια καλύπτει το 44% του κατά κεφαλή ΑΕΠ της πιο πλούσιας και μόλις το 60% του μέσου κατά κεφαλή ΑΕΠ της χώρας.

Το 2006 το συνολικό ΑΕΠ της χώρας έφτασε 213.985 εκατομμύρια ευρώ. Στη Αττική παράγεται κάτι λιγότερο από το μισό, 49,2%. Σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια το ποσοστό έχει αυξηθεί, καθώς το 2004 ήταν 47,6% και το 2005 ήταν 48,8%. Τη δεύτερη μεγαλύτερη συμμετοχή στο ΑΕΠ έχει η Κεντρική Μακεδονία, 14%, λόγω της Θεσσαλονίκης, το οποίο διατηρείται σταθερό τα τελευταία χρόνια.

Από τα παραπάνω προκύπτει το συμπέρασμα ότι χρόνο με το χρόνο το χάσμα μεταξύ των περιφερειών διευρύνεται και η σύγκλιση γίνεται αδύνατη για ορισμένες περιοχές, όπως η Δυτική Ελλάδα, η Ήπειρος κ.α.

Τέλος, εξετάζοντας διάφορες μελέτες ανισότητας διανομής εισοδήματος για την Ελλάδα, πρέπει να επισημάνουμε ότι εισοδηματικές ανισότητες

παρατηρούμε όχι μόνο μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών ομάδων αλλά και εντός των ίδιων.

7.ΕΝΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λάεκεν (2001), τα κράτη μέλη της ΕΕ έχουν συμφωνήσει ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός θα καθοριστεί βάσει συγκεκριμένων κοινωνικών δεικτών οι οποίοι χρησιμοποιούνται στα πλαίσια της ανοικτής μεθόδου συντονισμού για τη κοινωνική ενσωμάτωση. Στα Εθνικά Σχέδια Δράσης διάφοροι δείκτες χρησιμοποιούνται για να μετρήσουν την πρόοδο στην επίτευξη της κοινωνικής ενσωμάτωσης που καλύπτουν περιοχές όπως το εισόδημα, την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου, την ανεργία, τη μακροχρόνια ανεργία και την μη πρόσβαση στην απασχόληση.

Ο κυριότερος δείκτης μέτρησης του κοινωνικού αποκλεισμού είναι αυτός της οικονομικής επισφάλειας. Η μέτρηση της οικονομικής επισφάλειας μπορεί να γίνει με αρκετούς επιμέρους δείκτες, οι οποίοι είναι:

- ✓ **Κίνδυνος της φτώχειας**, που ορίζεται ως το ποσοστό των ατόμων που ζουν σε νοικοκυριά των οποίων το συνολικό διαθέσιμο εισόδημα είναι χαμηλότερο του ορίου της φτώχειας, το οποίο ορίζεται στο 60% του εθνικού διάμεσου¹⁸ εισοδήματος.
- ✓ **Παρατεταμένη επισφάλεια (εμμονή του κινδύνου φτώχειας)**, άτομα που ζουν σε νοικοκυριά με τελικό ισοδύναμο εισόδημα κατώτερο του ορίου της φτώχειας για το τρέχον έτος και (τουλάχιστον) άλλα δύο έτη.

¹⁸ Διάμεσο θεωρείται το εισόδημα που βρίσκεται στο μέσο των καταγεγραμμένων εισοδημάτων.

- ✓ **Σχετικό χάσμα του κινδύνου φτώχειας**, που υπολογίζεται ως η διαφορά μεταξύ του ορίου φτώχειας και του ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος των φτωχών, ως ποσοστό του ορίου της φτώχειας. Δίνει την δυνατότητα με άλλα λόγια να εξετασθεί ο «βαθμός φτώχειας των φτωχών» ή «πόσο φτωχοί είναι οι φτωχοί». Όσο πιο υψηλός είναι ο συγκεκριμένος δείκτης τόσο πιο έντονη χαρακτηρίζεται η φτώχεια, που σημαίνει ότι το εισόδημα των πιο φτωχών απέχει κατά πολύ από το όριο φτώχειας.
- ✓ **Βάθος του κινδύνου επισφάλειας**, που δείχνει το εισόδημα, ως ποσοστό του συνόλου, που απαιτείται για να εξαλειφθεί ο κίνδυνος επισφάλειας
- ✓ **Κίνδυνος φτώχεια προ κοινωνικών μεταβιβάσεων**, που υπολογίζει το ποσοστό επισφάλειας με βάση το εισόδημα προ κοινωνικών μεταβιβάσεων. Οι μεταβιβάσεις διακρίνονται στις συντάξεις και τις λοιπές. Οι συντάξεις οδηγούν σε μείωση της επισφάλειας, γιατί καθιστούν τα άτομα ικανά να αλλάξουν κατηγορία (από επισφαλείς σε μη επισφαλείς).
- ✓ **Ανισότητα στην κατανομή του εισοδήματος – δείκτης (S 80 / S20)**, δείκτης που εκφράζεται ως λόγος του εισοδήματος του υψηλότερου 20% της κατανομής εισοδήματος προς το χαμηλότερο 20% και εξετάζει το μερίδιο εισοδήματος του πλουσιότερου 20% του πληθυσμού σε σύγκριση με το μερίδιο εισοδήματος του φτωχότερου 20% του πληθυσμού.

Μέτρηση δεικτών κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2007 (έτος αναφοράς 2006), που πρόσφατα δημοσίευσε η ΕΣΥΕ, το ποσοστό του πληθυσμού που βρίσκεται αντιμέτωπο με τον κίνδυνο της φτώχειας ανήλθε στο 20%. Σε ανακοίνωση της η ΕΣΥΕ επισήμανε, ότι ο δείκτης παρουσιάζει σχετική σταθερότητα τα τελευταία 13 χρόνια, δηλαδή από τότε που υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία. Το χρηματικό όριο της

φτώχειας ανέρχεται στο ετήσιο ποσό των 6,120 ευρώ ανά άτομο και σε 12,130 ευρώ για νοικοκυριά με δύο ενήλικες και δύο εξαρτώμενα παιδιά. Άρα, το 2006 πάνω από 2.000.000 Έλληνες βρίσκονταν στα όρια της φτώχειας .

Σύμφωνα, λοιπόν με τα στοιχεία από την έρευνα EU-SILK έχουμε τους παρακάτω πίνακες.

1. Δείκτης οικονομικής επισφάλειας

Πίνακας 1:Κίνδυνος φτώχειας

	2004			2005			2006			2007		
	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες
Σύνολο	20	19	21	20	18	21	21	20	21	20	20	21
0-64 ετών	38	16	18	37	16	18	41	18	19	20	19	20
65+ ετών	28	26	30	28	25	30	26	23	27	23	21	25

Η χώρα μας παρουσιάζει μια σταθερή βελτίωση, με εξαίρεση το 2006 που σημειώθηκε οριακή άνοδος. Ο κίνδυνος για τις γυναίκες δεν παρουσιάζει τάσεις βελτίωσης, παρά μόνο όταν περάσουν το όριο των 65 ετών.

2. Χάσμα σχετικού κινδύνου φτώχειας

	2005	2006	2007
ΕΛΛΑΔΑ	24,1	26	26
ΕΕ-25	22	22	-

Στη χώρα μας ο δείκτης του χάσματος φτώχειας είναι υψηλός, αρκετά μεγαλύτερος από τον μέσο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτός σημαίνει ότι για τα άτομα που βρίσκονται κάτω από τα όρια της φτώχειας είναι δύσκολο να τα ξεπεράσουν.

3. Δείκτης περιφερειακής συνοχής

Πίνακας: περιφερειακή συνοχή

	2003	2004	2005	2006
Ελλάδα	3,2	4,1	4,3	3,7
ΕΕ-27	12,8	12,10	11,9	11,4

Με τον όρο περιφερειακή συνοχή εννοούμε την έκταση διαφορών μεταξύ περιφερειών στο ποσοστό απασχόλησης. Όσο πιο μικρά είναι τα μεγέθη, τόσο μικρότερες είναι οι διαφορές στα ποσοστά απασχόλησης σε επίπεδο NUTS2 (δηλ. μεταξύ περιφερειών για την Ελλάδα). Πολύ καλή θέση σε σχέση με το μέσο όρο της ΕΕ-27. Με τις τιμές αυτές επιβεβαιώνεται η εκτίμηση ότι η χώρα μας είναι ομογενής χώρα.

4. Δείκτης μακροχρόνιας ανεργίας

		2003	2004	2005	2006
Ελλάδα	Σύνολο	5,3	5,6	5,1	4,8
	Άνδρες	3	3	2,6	2,6
	Γυναίκες	8,9	9,4	8,9	8
ΕΕ-27	Σύνολο	4,1	4,2	4,1	3,7
	Άνδρες	3,8	3,8	3,8	3,5

	Γυναίκες	4,5	4,6	4,4	4
--	----------	-----	-----	-----	---

Η χώρας μας αντιμετωπίζει πρόβλημα που εντοπίζεται στις γυναίκες. Στους άνδρες παρατηρούμε ότι δείκτης είναι μικρότερος του αντίστοιχου ευρωπαϊκού , ενώ στην περίπτωση των γυναικών είναι διπλάσιος του ευρωπαϊκού.

5. Άτομα σε νοικοκυριά χωρίς πρόσβαση στην απασχόληση.

	2003	2004	2005	2006
0-17 ετών	4,6	4,5	4,1	3,8
18-59 ετών				
Σύνολο	8,5	8,5	8,5	8,4
Άνδρες	6,2	6,2	6,4	6,2
Γυναίκες	10,8	10,7	10,7	10,2

Άτομα σε νοικοκυριά χωρίς πρόσβαση στην απασχόληση ορίζονται ως τα άτομα που ζουν σε νοικοκυριά όπου κανείς δε δουλεύει ως ποσοστό του συνόλου των ατόμων που θα μπορούσαν να είχαν πρόσβαση. Μετρούνται τα άτομα που δε συμμετέχουν άμεσα ή έμμεσα στη παραγωγή και των οποίων η οικονομική κατάσταση σε θα βελτιωθεί αν αυξηθεί η παραγωγικότητα όλων των εργαζομένων.

Η χώρα μας βρίσκεται σε καλό σημείο σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ (μέσος όρος 8,9 και η Γαλλία έχει το μεγαλύτερο δείκτη 9.8). Μεγαλύτερο πρόβλημα, και σε αυτή τη περίπτωση, υπάρχει στη κατηγορία των γυναικών, με τη διαφορά τους από τους άνδρες , να είναι λίγο λιγότερο από τη διπλή. Διαχρονικά ελέγχοντας τον δείκτη παρατηρούμε ότι βελτιώνεται.

6. Άτομα με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο

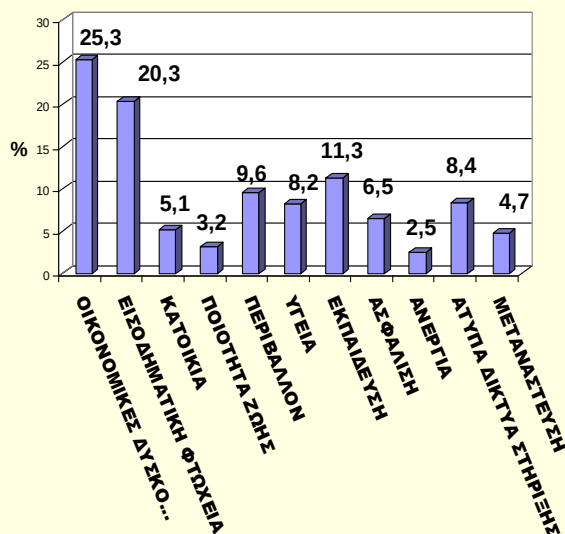
	2004			2005		
Ηλικία	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες
25-65	41,3	40,0	42,6	40,3	39,2	41,15
25-34	24,1	27,7	20,5	23,1	26,8	19,2
35-54	40,1	38,6	41,5	39,1	38,1	40,0
55-64	67,8	61,5	73,5	66,8	60,0	73,1
65+	83,4	77,2	88,4	83,00	77,2	87,7

Από τον παραπάνω πίνακα διαπιστώνουμε ιδιαίτερη διαφορά μεταξύ ηλικιών . Αυτό είναι φυσικό, γιατί τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότεροι επενδύουν στο ανθρώπινο κεφάλαιο. Υπάρχει στενή εξάρτηση μεταξύ εκπαιδευτικού επιπέδου κα επισφάλειας. Ο παρακάτω πίνακας μας δείχνει τον κίνδυνο φτώχειας εργαζομένων κατά επίπεδο εκπαίδευσης. Από τα στοιχεία, είναι φανερό ότι όσο μεγαλώνει το επίπεδο εκπαίδευσης, τόσο μικραίνει ο κίνδυνος της φτώχειας , ανεξαρτήτως φύλου.

Κίνδυνος φτώχειας εργαζομένων κατά επίπεδο εκπαίδευσης

Επίπεδο εκπαίδευσης									
	Χαμηλό			Μέσο			Υψηλό		
	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες
2004	23	23	23	10	11	9	4	4	4
2005	23	22	24	10	11	9	4	5	3
2006	24	24	25	11	11	10	5	6	5

**Κριτήρια- διαστάσεις αποκλεισμού που έχουν μελετηθεί
για την Ελλάδα και % κινδύνου σε κάθε διάσταση** (πηγή: ΕΚΚΕ)

19

Όπως στην προηγούμενη ενότητα έτσι και σε αυτή, ενδιαφέρον έχει να μελετήσουμε τις διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού σε περιφερειακό επίπεδο. Τα στοιχεία μας τα αντλούμε από έρευνα που έγινε από EU- SILC για το έτος 2003¹⁹.

Στην έρευνα αυτή, εκτιμήθηκαν οι διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού ξεχωριστά και σε συνδυασμό. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα ο μέγιστος αριθμός κινδύνου από κοινωνικό αποκλεισμό είναι οι τρεις διαστάσεις και η περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης έχει το μεγαλύτερο ποσοστό ατόμων με πολλαπλή μειονεξία (11,7).

Στις νησιωτικές περιφέρειες, νότιο, βόρειο και Ιόνιο Αιγαίο παρατηρούμε ότι η πλειοψηφία των κοινωνικά αποκλεισμένων συγκεντρώνονται σε μία μόνο διάσταση με τα μεγαλύτερα ποσοστά (39, 33 και 37 αντίστοιχα). Αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι στις περιφέρειες που υπάρχει έντονη

¹⁹ Η έρευνα δημοσιεύθηκε από το ΕΚΚΕ στο κοινωνικό Πορτραίτο της Ελλάδας 2006.

τουριστική κινητικότητα , παρά τους υψηλούς δείκτες ευημερίας, οι εκπαιδευτικοί είναι χαμηλοί.

8.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟ

Σύμφωνά με όσα έχουμε περιγράψει μέχρι εδώ, συμπεραίνουμε ότι στη χώρα μας υπάρχουν έντονες οικονομικές ανισότητες και φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού, που οφείλονται στην αναποτελεσματικότητα των κοινωνικών πολιτικών αναδιανομής εισοδήματος και στήριξης των ασθενέστερων.

Οι κυριότερες αιτίες της πολυδιάστατης φτώχειας, που συμπεριλαμβάνει και την εισοδηματική ανισότητα είναι:

- Το **χαμηλό εισόδημα**, εξ ορισμού στερεί επαρκείς πόρους διαβίωσης. Ο όμως με τον πληθωρισμό και τη φορολογία αυξάνει τις ανισότητες στη διανομή του. Ο πληθωρισμός αυξάνει τις οικονομικές ανισότητες καθώς αυξάνονται οι τιμές και κατά συνέπεια και η δαπάνη για την αγορά ειδών πρώτης ανάγκης. Δεν πλήττονται, όμως, όλα τα νοικοκυριά το ίδιο. Τα οικονομικά ασθενέστερα επηρεάζονται περισσότερο. Τα αγαθά και οι υπηρεσίες πρώτης ανάγκης έχουν ζήτηση ανελαστική, επομένως ο μέσος πληθωρισμός των ασθενέστερων είναι υψηλότερος από τον επίσημο. Η συνεχής άνοδος των τιμών οδηγεί σε αναδιανομή εισοδήματος εις βάρος των φτωχότερων.

Το φορολογικό σύστημα, χαρακτηρίζεται από υψηλούς έμμεσους φόρους και χαμηλού επιπέδου άμεσους. Η χώρα μας, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες χώρες της ευρωπαϊκής ένωσης έχει τη χαμηλότερη

φορολογική επιβάρυνση ως ποσοστό του ΑΕΠ και μεγάλη έμμεση φορολογία. Το σύστημα αυτό είναι φορολογικά άδικο, αφού τα ασθενέστερα νοικοκυριά απαλλάσσονται από άμεσους φόρους, όχι όμως και από έμμεσους.

- Η **μεγάλη ανισοκατανομή εισοδήματος**, η οποία φανερώνει και τη χαμηλή αποτελεσματικότητα της κοινωνικής πολιτικής της χώρας μας.
- Η **μακροχρόνια ανεργία**. Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΟΣΑ για το 2007, το ποσοστό ανεργίας στη χώρα μας ήταν 8,3%, μειωμένο κατά 0,6% και 1,5% σε σχέση με το 2006 και 2005 αντίστοιχα. Το ποσοστό, όμως, της μακροχρόνιας ανεργίας για το 2007, παραμένει σε υψηλά επίπεδα φτάνοντας το 49%.
- Περιορισμένη εμβέλεια των **κοινωνικών μεταβιβάσεων**, η οποία οφείλεται στις χαμηλές δημόσιες δαπάνες. Η χώρα μας δαπανά για προγράμματα καταπολέμησης της ανεργίας μόλις το 0,5% του ΑΕΠ, όταν ο μέσος όρος δαπανών στη ΕΕ είναι 2,2% του ΑΕΠ. Οι κοινωνικές δαπάνες (ΕΚΑΣ, επίδομα ΟΑΕΔ, συντάξεις αναπηρίας ,κ.α) λειτουργούν αποσπασματικά και όχι στα πλαίσια μιας ενιαίας πολιτικής καταπολέμησης των ανισοτήτων.
- Η **εκπαίδευση**, μπορεί να έχει δημόσιο χαρακτήρα και να εξασφαλίζει ίσες ευκαιρίες σε όλους, στην πραγματικότητα όμως, δημιουργεί ανισότητες, αφού δεν έχουν όλοι ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Από την ανάλυση που έγινε στις προηγούμενες ενότητες, διαπιστώσαμε ότι ανισότητες δεν υπάρχουν μόνο μεταξύ διαφορετικών ομάδων αλλά υπάρχουν και μεταξύ νοικοκυριών που ανήκουν στην ίδια ομάδα. Αυτό οφείλεται:

- ✓ Στο μέγεθος του νοικοκυριού. Μεγαλύτερος κίνδυνος οικονομικής επισφάλειας υπάρχει στο πολυμελή και στα μονομελή νοικοκυριά.
- ✓ Στη δομή της οικογένειας. Ο μονογονεϊκές οικογένειες παρουσιάζουν εντονότερο πρόβλημα.
- ✓ Η ηλικία. Οι ηλικιωμένοι και τα μικρά παιδιά είναι οι πιο ευάλωτες ηλικίες
- ✓ Το φύλο. Οι γυναίκες έχουν μεγαλύτερο κίνδυνο αποκλεισμού από τους άνδρες και το χάσμα στις αμοιβές μεταξύ τους υφίσταται και είναι αρκετά έντονο
- ✓ Γεωγραφικοί παράγοντες. Κάτοικοι απομακρυσμένων περιοχών, υπόκεινται σε εδαφικό αποκλεισμό.
- ✓ Ρατσισμός -προκαταλήψεις
- ✓ Άλλοι παράγοντες

Ποιες είναι όμως οι συνέπειες της κοινωνικής αποστέρησης;

Αντλώντας από την "ευρωπαϊκή συνεδρίαση των ανθρώπων που δοκιμάζουν την φτώχεια. που οργανώθηκε υπό την αιγίδα της αυστριακής προεδρίας της ΕΕ το 2006", το παρακάτω κείμενο²⁰, οι συνέπειες ορίζονται σε πραγματικό επίπεδο

1. Έλλειψη βασικών αναγκών :«Μπορώ να αντέξω οικονομικά μόνο τα φτηνά τρόφιμα. Τα φρούτα και τα λαχανικά είναι πάρα πολύ ακριβά για να ταΐσω τα παιδιά, το ψάρι δεν είναι προσιτό, τα βιολογικά είναι πολύ ακριβά». Το πρόβλημα δεν είναι ότι ξεμένουμε από χρήματα περιστασιακά. Το πραγματικό πρόβλημα είναι ότι έτσι ζούμε ολόκληρη η ζωής μας και με αυτόν τον τρόπο μεγαλώνουν τα παιδιά μας.

²⁰ <http://www.poverty.org.uk/summary/eapn.shtml>

2. Απομόνωση: Έχω χάσει τους φίλους μου δεδομένου ότι δεν μπορώ να συμμετέχω στις δραστηριότητές τους ακόμη και για να συμμετέχω σε ομάδες αυτοβοήθειας χρειάζονται χρήματα και χρόνος. Έχω έλλειψη χρημάτων και χρόνου να συμμετέχω σε συζητήσεις».

3. Γραφειοκρατία και έλλειψη πληροφόρησης: Κάθε φορά που λέω τη ζωή μου στους δημόσιους υπαλλήλους λαμβάνω πολύ οίκτο, αλλά οι κανονισμοί αποτρέπουν την αποτελεσματική ενίσχυση».

4. Σεβασμός και έλλειψη ελπίδας: Ο τρόπος που οι άνθρωποι σε κοιτάζουν είναι ταπεινωτικός. Δεν θεωρείσαι άνθρωπος.

5. Έλλειψη αξιοπρεπούς εργασίας: Πρέπει να ξεκαθαρίσω ότι εργάζομαι παράνομα και αυτό ξέρω ότι δεν είναι καλό, είναι όμως ο μόνος τρόπος να βρω δουλειά.

6. Φόβος για το μέλλον των παιδιών: Το μόνο που θα κληρονομήσουν τα παιδιά μου είναι η φτώχεια μου.

9. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΜΕΙΩΣΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ ΔΙΑΝΟΜΗΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

Όπως προκύπτει από όσα έχουμε πει στην εργασία, αλλά και από άλλες μελέτες, οι πολιτικές που ακολουθούνται στα πλαίσια εξάλειψης του κοινωνικού αποκλεισμού σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, δεν είναι καθόλου αποτελεσματικές.

Τα τελευταία χρόνια αναγνωρίστηκε ότι είναι αναγκαία η αναπροσαρμογή της κοινωνικής πολιτικής. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο ανακοινώθηκε στρατηγική με εξής προτεραιότητες :

- Καλύτερη διακυβέρνηση
- Προώθηση της απασχόλησης και καταπολέμηση της ανεργίας στις ευάλωτες ομάδες με αναβάθμιση των ικανοτήτων τους
- Διασφάλιση αξιοπρεπούς κοινωνικό-οικονομικού επιπέδου ζωής και ποιότητα κοινωνικών υπηρεσιών.

Σε εθνικό επίπεδο οι πολιτικές προτεραιότητες που έχουν ορισθεί είναι:

- Ενίσχυση της απασχόλησης και ελκυστικότητα της εργασίας, ιδιαίτερα για γυναίκες, νέους, μακροχρόνια ανέργους και άλλες ομάδες με δυσμενή θέση στην αγορά εργασίας
- Αντιμετώπιση της μειονεκτικής θέσης ατόμων και ομάδων όσον αφορά στην εκπαίδευση και κατάρτιση.
- Ενίσχυση της οικογένειας, με έμφαση στην ευημερία των παιδιών
- Σχεδιασμός ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος , για όλους όσους δε διαθέτουν επαρκείς πόρους.
- Ενίσχυση συστήματος κοινωνικής πρόνοιας
- Ενίσχυση της ορθολογικής και δίκαιη λειτουργίας του φορολογικού συστήματος

Δεν αρκεί όμως να ορισθούν τα μέτρα. Πρέπει να συνδεθούν οι προτεραιότητες με τις απαιτούμενες παρεμβάσεις για να μπορέσουν να υλοποιηθούν.

Βιβλιογραφία

Το κοινωνικό πορτραίτο της Ελλάδας 2006, ΕΚΚΕ, Αθήνα 2007.

Το κοινωνικό πορτραίτο της Ελλάδας 2001, ΕΚΚΕ, Αθήνα 2002

Δημογραφικές διαστάσεις της διανομής του εισοδήματος, Μπαλούρδος Δ. ΕΚΚΕ 1997

Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός: 6^ο επιστημινικό συνέδριο (του Ιδρύματος Σάκη Καράγιωργα), πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 27-30 Νοεμβρίου 1996

Οικονομικές ανισότητες στην Ελλάδα : εξελίξεις και πιθανές επιπτώσεις/ Λουκή Α. Αθανασίου 1991

Περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα : δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά/ Νικολάου Π. Γλύτσου

Εισοδήματα και φτώχεια στην Ελλάδα: προσδιοριστικοί παράγοντες / Κ.Ν Κανελλοπούλου

Διαστάσεις κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1999

Aaberge R,(2000). Characterizations of Lorenz curves and incomes distributions.

Atkinson (1970). On the measurement of inequality, journal of econimics theory 2

Dalton H (1920). The measurement of the inequality of incomes, economic journal

Gastwirth J.P (1972). The estimation of Lorenz curve and the gini index. The review of economics and statistics , vol 54, p 306-316

Level of development and income inequality: an extensions of Kuznets- Hypothesis to the world economy (1989)

Human capital and the personal distribution of income. An analytical approach GS Becke- 1967-institute of public administration

Taxation, poverty and income distribution / edited by John Creedy (1994)

Δικτυακοί τόποι:

<http://.epp.eurostat.ec.europa.eu>

<http://www.inegsee.gr/>

<http://www.ypakp.gr/>

<http://www.statistics.gr/>